

Van Maison de Confiance tot Grand Bazar

Historische evolutie winkelpuien stadsgezicht Veldstraat

Guido Deseijn, MIAT

“De veranderingen die in het verleden plaatsvonden brachten kwaliteiten tot stand waarvan nu en in de toekomst kan worden geprofiteerd. (...) De bestaande stedenbouwkundige structuur heeft gedurende de afgelopen eeuwen nieuwe ontwikkelingen in zich opgenomen.

Het oude stadspatroon (...) blijkt een perfect stramien waarbinnen veranderingen op flexibele wijze kunnen worden opgevangen. Hetzelfde geldt voor de middeleeuwse kern, waar de forse negentiende en vroeg twintigste-eeuwse bebouwing (...) zich op aanvaardbare wijze in de ruimtelijke structuur heeft ingepast.

Ook nu wordt in de binnenstad gebouwd en geïnvesteerd. Nieuwe impulsen stimuleren er een voortgaande en veelzijdige ontwikkeling. Verandering biedt bij uitstek kansen om minpunten te verbeteren en nieuwe kwaliteiten toe te voegen. Hoewel het historische karakter beperkingen oplegt, zijn de sfeer en het veelzijdige aanbod van winkels en uitgaansgelegenheden belangrijke overwegingen voor bedrijven en bewoners om zich hier te vestigen. De intensivering van het ruimtegebruik en de ruimtelijke schaalvergroting zoals die in de naoorlogse jaren hebben plaatsgevonden, vragen echter meer dan ooit om een uiterst zorgvuldige afweging tussen behoud en vernieuwing.

Het beschermen van een stadsgezicht betekent niet dat nieuwbouw per definitie onmogelijk of ongewenst is. De aanwezige concentratie van een rijk en veelzijdig gebouwenbestand in een historische structuur stelt echter hoge eisen aan de kwaliteit en de zeggingskracht van nieuwe architectuur. Ieder nieuw project moet zorgvuldig worden ingepast. Standaardoplossingen zijn daarbij niet voldoende. Wie wil bouwen in een prachtige omgeving (...) als de binnenstad zal geen confectie, maar haute-couture moeten leveren. In veel gevallen betekent dit niet zozeer ‘uitdagerend’ als wel ‘van een geraffineerde eenvoud’...”

De Veldstraat met een keuze van 19de-eeuwse winkelpuien (centraal het gekende huis Papillon), anno 1908.

Foto Charles D'Hoy, verzameling MIAT)

(Met dank aan Bureau Monumenten en Archeologie in Amsterdam)

In de voorbije maanden heeft de dekenij Veldstraat in samenwerking met de Diensten Cultuur van de Stad Gent enkele culturele activiteiten uitgewerkt die leiden tot onder andere een fototentoonstelling in het unieke 18de-eeuwse stadspaleis D'Hane Steenhuyse, en de uitgave van een rijk geïllustreerd boek over de geschiedenis van deze winkelstraat.

Uit de bestudeerde en gepubliceerde informatie blijkt dat deze zéér rijk is. En dit beperkt zich dan nog slechts tot één Gentse winkelstraat...

Vlak afgewerkte recente winkelpuien verbergen soms vroegere en dikwijls sierlijke details. Verborgen esthetische en constructieve relicten die bij vernieuwing van decennia oude winkelpuien aan het licht komen laten ons toe vroegere vormgeving en technieken te registreren, te dateren en te reconstrueren.

Gegevens betreffende gebruikte materialen (steen, hout, glas, metalen) en kleurenkeuze, die in detail niet steeds kunnen worden teruggevonden bij raadpleging van de vele honderden bouwaanvragen.

Nochtans bieden deze bouwaanvragen bewaard in het Gents Stadsarchief, een schat aan informatie over de smaak en technische kennis van onze voorouders die toelaten de evolutie in uitzicht van een winkelstraat zoals bijvoorbeeld de Veldstraat te reconstrueren.

Eén punt is duidelijk: uit de talrijke bouwtekeningen blijkt dat de 'middenstand' een continue vernieuwende sector is sinds het einde van de 18de eeuw - vanaf het ogenblik dat door de heropleving van de koloniale handel en het begin van de Industriële Revolutie, het aanbod en variatie van producten een voorheen nooit geziene expansie kende.

Deze informatie is van het grootste belang voor onze kennis van het stadsbeeld in vroeger dagen, maar ook voor de hedendaagse stedenbouwkunde en monumentenzorg die in de historische binnenstad het uitzicht ervan meebepalen.

Nog gaat er teveel onvervangbare informatie - onherroepelijk - verloren en wordt teveel opgeofferd aan de 'vooruitgang' in deze sector. Binnen één generatie is in een hoofdwinkelstraat zoals de Veldstraat vast te stellen dat het wisselend uitzicht van een winkelpui sedert het midden van de vorige eeuw een frequentie van 5 tot 10 jaar heeft - soms zelfs minder. Dit terwijl in de 19de en de eerste helft van de 20ste eeuw deze vernieuwing zich tot circa 10 à 25 jaren beperkte, in sommige gevallen zelfs tot één volledig mensenleven.

Enkele voorbeelden gerestaureerde/gereconstrueerde winkelpuien Den Haag

	
Project:	Tussen Grote Kerk en Boterwaag
Pand:	Schoolstraat 6 tm 14
Bedrijf:	ntb
Ontwerp:	De zogenaamde Struijkenpanden worden ontwikkeld door Bakels en Ouwkerk
	

Winkelpuien zijn vanuit het oogpunt van de monumentenzorg altijd moeilijk te beoordelen. De meeste winkelpuien zijn later toegevoegde elementen aan oudere (woon)huizen. In de oude binnenstad zijn er nog maar weinig volgens één concept globaal ontworpen voorgevels of volledige winkelhuizen overgebleven, die daarenboven nog in hun geheel behouden zijn.

Vanaf het einde van de 19ste eeuw introduceerde men vanuit Parijs grotere winkels en (groot)warenhuizen, die zich over meerdere huizen en/of bouwlagen uitstrekten. Daarenboven werd bij het aanbrengen van winkelpuien voor die grotere winkelhuizen de oorspronkelijke verticale geleding doorbroken met bredere, over meerdere gevels uitstreckende puien met een horizontale geleding. Oudere winkelpuien zijn meestal als een verrijking van de gevel

opgevat, recentere daarentegen doen door hun speculatief en tijdelijk - bijna 'vluchtig' - karakter doorgaans afbreuk aan het geheel.

Op de drempel van het tijdperk van de 'e-commerce' - de virtuele winkelvitruine - is het registeren, bestuderen en publiceren van de (economische en bouwkundige) geschiedenis van de vormgeving en de constructietechnieken van oude winkelpuien, als onderdeel van de hele distributiesector, het werkterrein van de (industriële) archeoloog geworden. Gelukkig zijn nagenoeg alle bouwaanvragen van winkelpui(aanpassingen) voor vele steden - ook voor Gent - behouden gebleven. Dit zou zijn weerslag kunnen (moeten) krijgen op het toekomstgericht beleid inzake de herwaardering van winkel(wandel)straten. Bij onze noorderburen staat men op dit vlak al héél ver.

De meeste historische steden, zoals Amsterdam en Leiden (derde monumentenstad van Nederland, na Amsterdam en Maastricht) hebben op dit vlak heuse conceptnota's uitgewerkt. In Den Haag Centrum gaat men zelfs zover dat in belangrijke winkelstraten (Schoolstraat en Boterwaag) 30 historische winkelpuien met bouwbegeleiding door het stadsbestuur zullen worden gerestaureerd, zonodig gereconstrueerd ¹.

¹ zie <http://www.ardura.nl/tussen.htm>: "**Restauratie / herbouw van 30 historische winkelpuien in Den Haag centrum (Met dank aan: stichting 'Tussen Grote kerk en Boterwaag', opdrachtgever - Ardura BV & Nico van der Kuip, ontwerp en bouwbegeleiding)**"

Even zijde

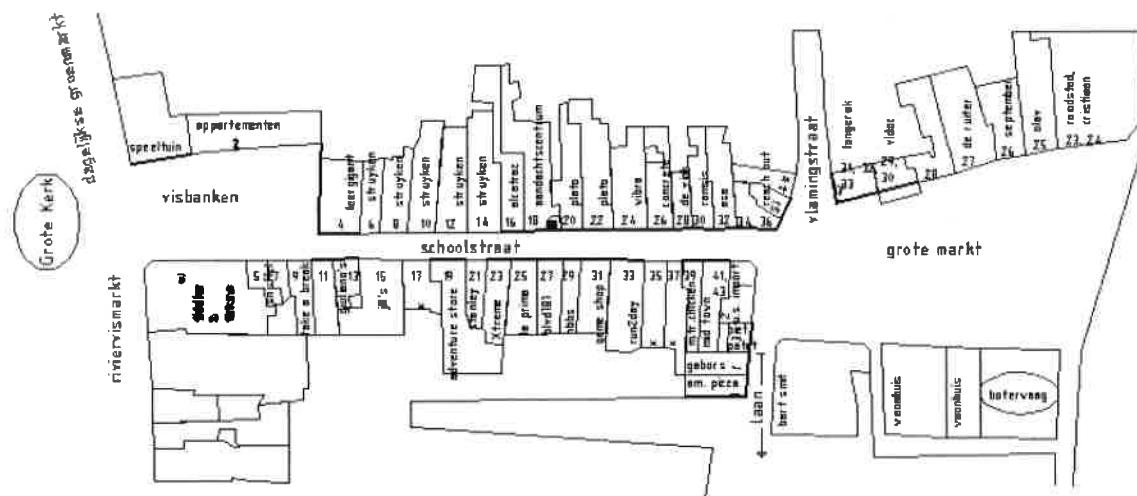
Dagelijkse groenmarkt 37 (De Speeltuin)

Visbanken

Schoolstraat 2 (appartementen), 4 (Leergigant), 6 tm 14 ('Struykenpanden'), 16 (Alcatraz), 18 (Aandachtcentrum), 20 (Beat Down), 22 (Plato), 24 (Wibra), 26 (Concrete), 28 (Cafe de Vink), 30 (Ramsis), 32 (Asa), 34-36 (O'Neil)

Vlamingstraat 42 (Langerak Juwelier), 51 (Reach Out)

Grote Markt 29 (Vidoc)

Oneven zijde

Schoolstraat 11, 13 (Giuliano's), 19 (AdventureStore), 23 (Xtreme), 25 (La Prima), 27 (BLVD), 29 (NBBS), 31 (Game Shop), 33 (Run2Day), 39 (Miami Fried Chicken), 41-43 (Mid.Town)

Grote Markt 3 (Piet Patat)

Laan 1 (Cafe Gabors), 3 (American Pizza Slice Manhattan), Entreegebied Laan

Gemeente Den Haag: winkelpuireglement

(let vooral op de nota onderaan waarbij duidelijk voorkeur wordt gegeven aan het herstel van de oorspronkelijke winkelpui)

Productnaam

Winkelpuien

Productomschrijving

Een goed verzorgde winkelpui geeft uw winkel allure en kan de klant verleiden tot binnenlopen. Het spreekt vanzelf dat een winkelpui kan bijdragen tot de aantrekkelijkheid van een winkelstraat en winkelgebied.

Winkelpuien

De laatste jaren zijn de winkelpuien nogal eens veranderd. Dit is toe te schrijven aan een groot verloop en wisselende trends en huisstijlen van winkelketens. In veel gevallen werd daarbij de relatie van de pui tot de rest van de gevel verwaarloosd, waardoor het gevelbeeld van de straatwand nogal eens ten nadele veranderde. Sommige winkelstraten gingen er voor het publiek in aantrekkelijkheid flink op achteruit. Tegenwoordig ziet de gemeente Den Haag daarom voor het algemeen belang strenger toe op wijzigingen van winkelpuien. Voor het veranderen van winkelpuien en winkelfronten heeft u daarom altijd een bouwvergunning nodig. De Welstandscommissie beoordeelt of de nieuwe pui goed in de omgeving past.

Voorwaarden

De gemeente let bij het beoordelen van uw vergunningaanvraag met name op de volgende punten:

- de samenhang van het ontwerp met de bovenbouw van de gevel en de aangrenzende panden
- een goede relatie in maat en schaal
- sierlijkheid, elegantie en uitstraling als toegevoegde waarde
- een goede ruimtelijke overgang van de openbare ruimte naar het interieur
- een zo groot mogelijke openheid zonder geblindeerde ruiten
- de toepassing van duurzame materialen die niet snel verpauperen
- de integratie van reclame door naamsaanduiding in het puionwerp
- beveiliging door deugdelijke bouwkundige oplossingen die rolluiken overbodig maken
- de plek van de oorspronkelijke ingang, vooral in een Beschermd Stadsgezicht
- een verantwoord kleurgebruik, dat bij de situatie past.

Oorspronkelijke winkelpui

Voor het ontwerp van een smaakvolle winkelpui kan heel goed uitgegaan worden van het oorspronkelijke gultige. Vooral in de Beschermd Stadsgezichten en karakteristieke stadswijken die tussen 1920 en 1940 gebouwd zijn, is dit aan te raden. Let u vooral op de plaats van de deuren en de portieken.

Hoe mager liggen onze eigen historische Gentse Veldstraat (vijf vóór twaalf!) en Lange Munt erbij, en hoe verloederd de eens zo gave Serpentstraat - zelfs al is deze laatste vroeger belangrijke winkel-as een beschermd stadsgezicht...

Cultuurparticipatie, het zorgvuldiger omgaan met cultureel erfgoed en méér aandacht besteden aan bouwhistorie - zelfs van winkelpuien - is ook voor burger én middenstander de boodschap!

Te Brugge volgt men sinds kort het Nederlandse voorbeeld, mede door de nominatie als UNESCO-werelderfgoed van de historische binnenstad. Op initiatief van het Brugs stadsbestuur worden thans

oude winkelpuien, waarvan sommige voornamelijk teruggaan tot de 19de eeuw, in ere hersteld ².

In Gent is men blijkbaar nog niet zover. Met de vernieuwing door restauratie van historische winkelpuien wordt dikwijls een loopje genomen.

Om over eventuele reconstructie maar te zwijgen. De door betrokken diensten moeizaam verworven terreinwinst voor het herstel van de eenheid van winkelpui en gevel lijkt een verscherpte Echter-nachse processie: drie stappen vooruit en twee achteruit.

En ook het opnieuw bewoonbaar maken van de bovenverdiepingen van winkelpanden om zo de eenheid van begane grond en

bovenverdieping(en) te herstellen en nieuwe bewoners naar de binnenstad te lokken, lijkt niet te vloten.

De praktijk staat nog te ver af van de theorie...

Het is vooral de middenstand zélf die daarin te weinig of niet gesensibiliseerd en gemotiveerd is. Eerlijkheidshalve moet worden toegegeven dat in de meeste gevallen de (onomkeerbare?) schade al is aangericht tijdens de spectaculaire en speculatieve expansie van dikwijls (multinationale) winkelketens in de jaren 1960 tot 2000.

Een kentering is evenwel sinds kort waar te nemen bij de herwaardering van de Vlaanderenstraat (gedeelte tussen Jules Lippens- en Graaf van Vlaanderenplein) en Henegouwenstraat als 19de-eeuwse winkelstraten, waar bij de restauratie van enkele

² Suzanne Van Aerschot-Van Haeverbeeck: Uitgebreide nota - voorstel Brugge als werelderfgoed <http://www.monument.vlaanderen.be/brugge/nl/erfgoed/sva.htm>

	
Project:	Tussen Grote Kerk en Boterwaag
Pand:	Schoolstraat 19
Bedrijf:	Adventurestore
Ontwerp:	Een nieuwe winkelpui gebaseerd op het origineel maar met portiek in het midden. Tekening volgt binnenkort.
	
Een oude foto. Basis voor het pui ontwerp.	Huidige situatie. Zou er nog een gedeelte van de oude winkelpui achter de betimmering verborgen zitten? De deur naar de bovenwoning is nog origineel, de reliefs in de gevelkolommen zijn dichtgeplamuurd.

winkelpanden, de puien op basis van de oorspronkelijke bouwaanvraag zijn gereconstrueerd. Projectontwikkeling kan dus ook positief werken.

Maar van een fundamentele en structurele aanpak zoals in de Nederlandse historische stadskernen staan we hier nog ver af.

Voor de Veldstraat is het oorspronkelijk (19de- en begin 20ste-eeuwse) winkelpuien patrimonium op enkele uitzonderingen na volledig verdwenen - of op zijn minst aan het oog onttrokken. Hier kan tot herstel van het hoogwaardig karakter van deze winkelstraat enkel nog drastisch ingrijpen helpen.

Verdienstelijke ingrepen zijn in recente jaren gebeurd, waarbij het stadsbestuur het voortouw nam tot herstel van de wenselijke 'culturele, historische en/of

esthetische waarde'. Zo zijn de parasitaire winkelcelen uit historische gebouwen zoals Hotel Van der Haeghen (Rogge) of D'Hane Steenhuyse (apotheek Vergaelen) verdwenen.

Halfgelukte pogingen zijn ondernomen voor het gelijkvloers van het Hotel Schamp (voorheen 'C&A'), het Hotel Seiger (waar oudere Gentenaars zich zeker nog de 'Ancienne Belgique' herinneren), het voormalig grootwarenhuis Dutry-Colson en het 'Oud Huis De Schamphelaere' daartegenover...

Het opleggen van hoogwaardige hedendaagse invularchitectuur als alternatief voor de verdwenen winkelpuien in deze "1A" winkelstraat komt duidelijk niet van de grond.

Een drastische en globale ingreep is hier dus onvermijdbaar om het banale speculatieve karakter van

de huidige winkelpuien-gamma in de Veldstraat te doorbreken.

Er is duidelijk méér nodig dan de uitgave van een nostalgisch boek...

Misschien moeten er - net als in de Haagse Schoolstraat - gemeenschappelijke initiatieven vanwege het stadsbestuur, de dekenij of gegroepeerde middenstanders en private vastgoedontwikkelaars komen.

De Haagse reconstructieformule kan soelaas brengen om de neerwaartse spiraal van de esthetische verloederding van de Veldstraat door winkelketens om te keren en deze Gentse hoofdwinkelstraat haar attractiviteit van weleer terug te schenken.

Gelukkig staat ons het nog nagenoeg volledig archief van de vroegere bouwaanvragen voor de Veldstraat ter beschikking...

Evolutie winkelpui vormgeving aan de hand van de bouwaanvragen in de Veldstraat (*)

Bij oorspronkelijke woonhuizen in de oude binnenstad en ook bij de oorspronkelijke bovenverdiepingen van de meeste winkelpanden nemen in de 19de eeuw de raam- en deuropeningen in de voorgevel een oppervlak van 25% tot 40% in ten opzichte van het omringende muurwerk.

Dit is een vermindering ten opzichte van de barokperiode toen bij het typische winkelhuis, door de skeletstructuur van de gevels in natuur- en baksteentechniek, openingen van soms méér dan 50% van de geveloppervlakte niet ongebruikelijk waren.

Oorspronkelijke winkelpuien worden gekenmerkt door een indeling die een duidelijke relatie heeft met de bovenzijde van het pand doordat de daarin aanwezige verdeling (2 of 3 ramen) en eventuele symmetrie in de winkelpui wordt verder gezet. Tevens hebben oorspronkelijke winkelpuien veelal een (kleine) borstwering of plint en is er dikwijls een centraal of terzijde gelegen (terugwijkende) ingangspartij.

De vormgeving van de winkelpui volgde de technische evolutie in de glasnijverheid (van kleine glaspanelen tot vele vierkante meters grote vloei- of spiegelglasplaten volgens bijvoorbeeld het Belgisch procédé Foucault vanaf circa 1910-1920).

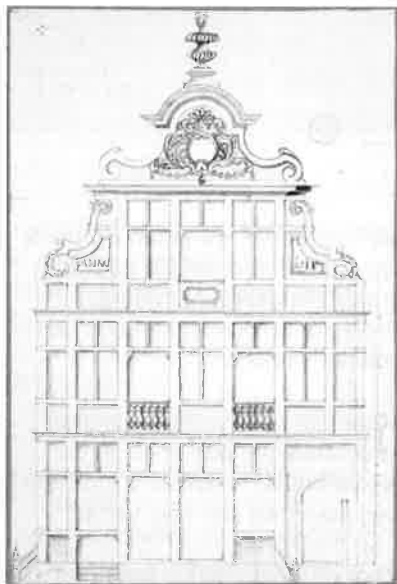
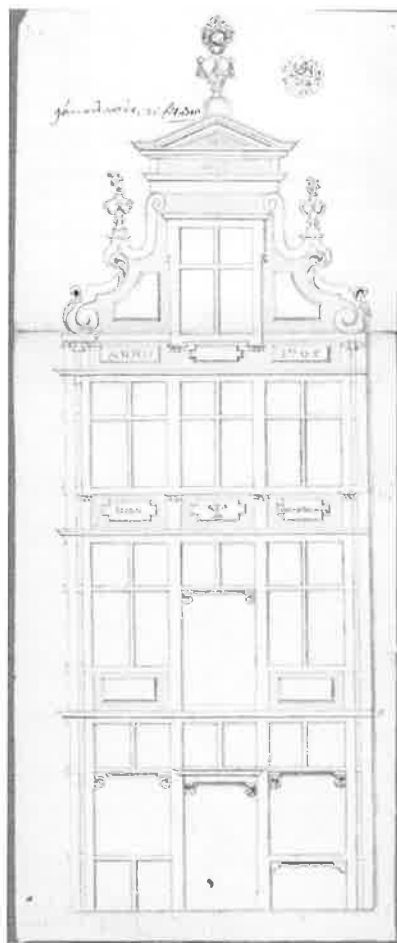
Aanloop in de 18de eeuw

In de Veldstraat baatte Jan de Man in het begin van de 18de eeuw de bakkerij 'In de Coorenbloem' uit. Hij wenste in 1705 de houten gevel van zijn huis door een stenen te laten vervangen. Het betrof hier een typisch voorbeeld van een klein barok winkelhuis (in mengtechniek natuursteen-baksteen), dat zijn attractie moest hebben van zijn beeldhouwde gevelversieringen. De bouwaanvraag van handelaar (brouwer?) Pieter Van Hoorebeke uit 1718 toont ons voor dezelfde periode de aanloop tot de schaal-

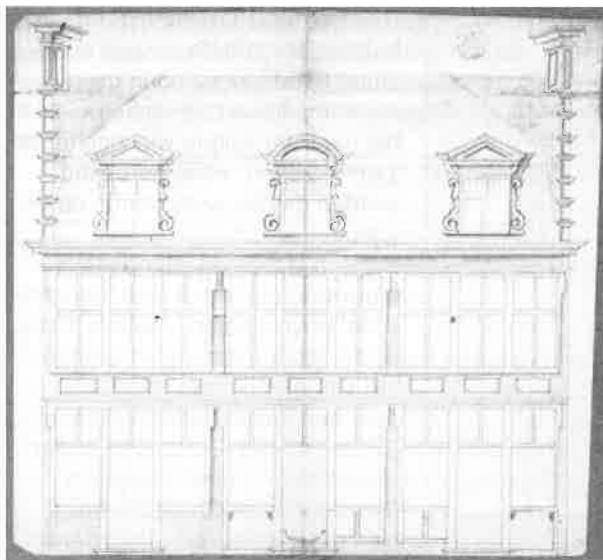
vergroting door de bouw van twee winkelhuizen (alsook het overbouwen van een waterstraatje) achter één monumentale barokke voorgevel. Uiteindelijk zou het nog grootser en met een bijkomende verdieping, worden gerealiseerd. Het bestaat nog vandaag, bekend onder de naam 'Huis Papillon', naar de bekende lakenhandelaar die er in de 19de eeuw winkel hield (rechts boven en midden). (SAG reeks 535-332-8 Veldstraat °1705 & SAG reeks 535-332-21 Veldstraat °1718)

Ook de verhoging van de attractiviteit van winkelhuizen door uithangborden, anders dan de traditionele gevelstenen ter naamgeving, en zelfs embryonale reclame, worden van bij het begin van de 18de eeuw steeds meer gebruikelijk.

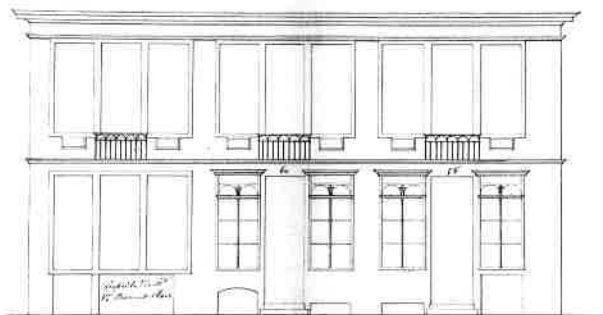
François Vander Ween en konsoorten, geboren boekdrukkers, laten in 1723 een nieuwe arduinen deuromlijsting met een van klein glas voorziene dubbele deur in hun gevel aanbrengen. De gevelsteen vermeldt "*Biblia vulgate sacra editionis*", boven het opschrift "*Boeck Druckerije*". Tevens is de bouwaanvraag één van de zeldzame uit die tijd die houten winkelramen weergeven met een zogenaamde 'klein glas' opvulling, wat de doorzichtbaarheid ervan sterk beperkte - in het tijdperk van het eerder gesloten karakter der 'huizen van vrouwen' geen echt probleem (rechts onder)... (SAG reeks 535-332-22 Veldstraat °1723)

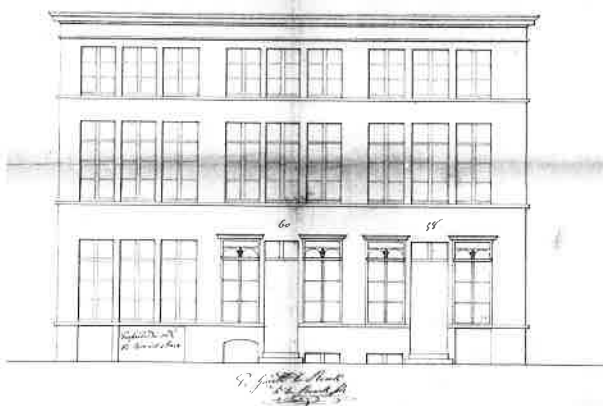
(*)18de-en 19de-eeuwse bouwaanvragen voor de Veldstraat zijn in het Gents Stadsarchief terug te vinden in de reeksen 535 (Veldstraat) en G12 onder "C" (rue des Champs)

6752

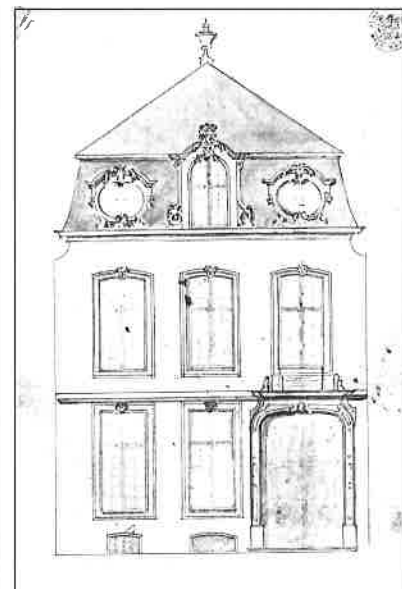
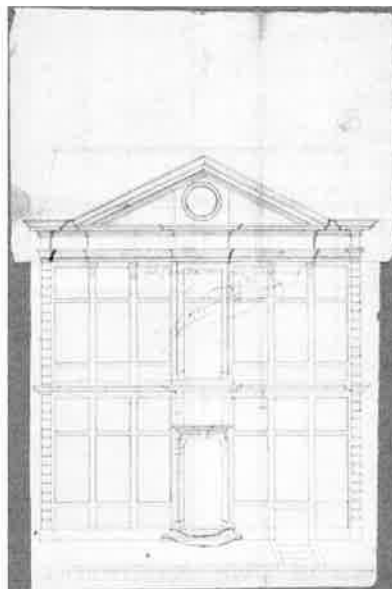
6752

Bartholomeus vande Vyvere, meester-ticheldekker, investeert anno 1713 zijn kapitaal in de Veldstraat, in een rij van 3 kleine winkeltjes met kelderwerkplaatsen. Daaropvolgende 19de-eeuwse verbouwingen getuigen ook van de schaalvergroting van de distributiesector in de detailhandel. De groei van de welvaart wordt gemeten eerst aan de vernieuwing van de winkelpuien, nadien aan de bouwhoogte en het aantal bouwlagen in een bepaalde eeuw (een studiebasis met succes toegepast in andere steden, onder andere Amsterdam voor de 17de- en 18de-eeuwse gevels). Van deze drie gegroepede winkelhuisjes bestaat er, weliswaar in bepleisterde toestand, nog slechts één...

(SAG reeks 535-332-17 Veldstraat °1713 & SAG reeks G12 Litt. C 6752 °1849 a&b)

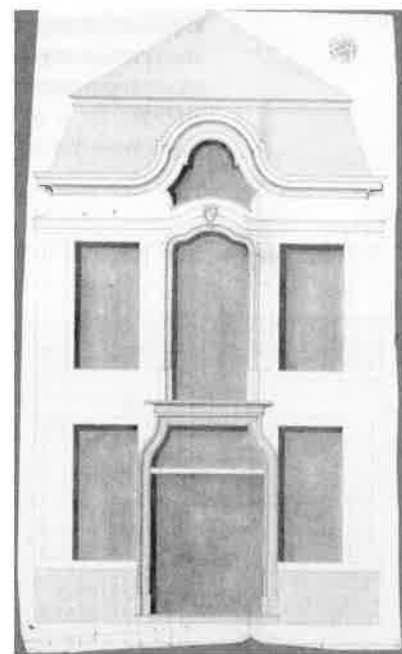
Het winkelhuis gecombineerd met woonhuis is in de 18de en 19de eeuw nog gebruikelijk. Het uitzicht daarvan volgt bij 'modernisering' de nieuwste architectuurstijlen op de voet.

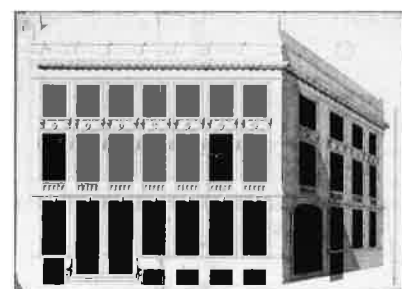
Handelaar Bernard Van Bockhoute zweert daarbij op de classicerende barok om zijn zaak uitstraling te verlenen. Zijn winkel is rechts in de gevel geïntegreerd (hier boven).

(SAG reeks 535-332-25 Veldstraat °1728)

Specifiek als winkelhuis ontworpen panden volgden de gangbare - toen overwegend Frans geïnspireerde - architectuurstijlen om 'modern' over te komen, en fungeerden als 'visitekaartje' voor de middenstander. Zo investeerde handelaar Jean-Baptiste De Meulemeester anno 1757 een deel van zijn vermogen in de bouw van een luxueus Régence winkelhuis in de Veldstraat, met een gevel die duidelijk de bijzondere bestemming verraadde. De toen gewaardeerde en kwaliteitsvolle Franse 'Lodewijk' stijlen stralen duidelijk het voor die tijd 'vernieuwende' uit (rechts boven). Hetzelfde geldt voor het Lodewijk XV winkelhuis van meerseniër Pieter Verloge, anno 1764 (midden). Uitermate progressieve architectuur voor onze gewesten waren destijds de 3 (?) winkelhuizen achter één homogene gevel die François Van Peteghem in 1775 liet optrekken in de neoklassieke Lodewijk XVIe stijl (rechts onder).

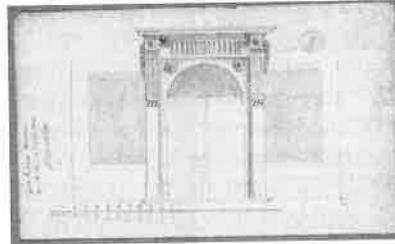
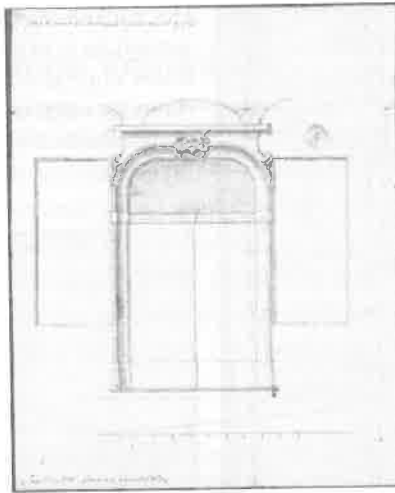

(SAG reeks 535-332-61 Veldstraat °1757 - interessant is de weergave van de ramen met zgn. 'klein glas' in plaats van de tot de barokperiode gebruikelijke natuurstenen vensterkruisen, SAG reeks 535-332-70 Veldstraat °1764 & SAG reeks 535-332-94 Veldstraat °1775)

Het loskoppelen van het winkelge-
lijkvloers van de rest van het pand
door schaalvergroting (schaal-
breuk) is een fenomeen dat
blijkbaar al ontstond rond het
midden van de 18de eeuw, zoals
bij de verbouwing van de toegang
tot de zaak van winkelier François
Baut in Lodewijk XV stijl (rechts
boven, en in Lodewijk XVI stijl van
meersener Frans Bailly (rechts
onder). Bij grotere handelshuizen
bevonden verglaasde deuren zich
verdiept ten opzichte van het
gevelvlak achterin een portiek
waarbij na sluitingstijd een over-
dag openstaande volhouten poort
werd gesloten.

(SAG reeks 535-332-65 Veldstraat °1758
& SAG reeks 535-332-89 Veldstraat
°1774)

Bleef de kleine middenstand
buiten de hoofdstraten (uit nood-
zaak) behoudsgezind in de
vormgeving van de winkelpuien, in
het centrum volgde wie zich tot de
'betere zaken' wilde gerekend
worden de nieuwste trends op de
voet.

Typisch waren de vitrinekasten
afgewerkt met modieuze 'neogoti-
sche' bovenlichten, zoals in 1816
bij de 'modernisering' in Empire-
stijl van een oudere trapgevel
door een zekere Herinx-Dupont,
(onder) of met architraven onder-
steund door houten zuiltjes in
'Toscaanse' stijl in 1829 voor
bakkerij Braeckman uitgevoerd
door bouwmeester P.J. Guislain-
Furison (onderaan).

(SAG reeks G12 litt. C 2625 Veldstraat?
& litt. C 2671 Veldstraat 88).

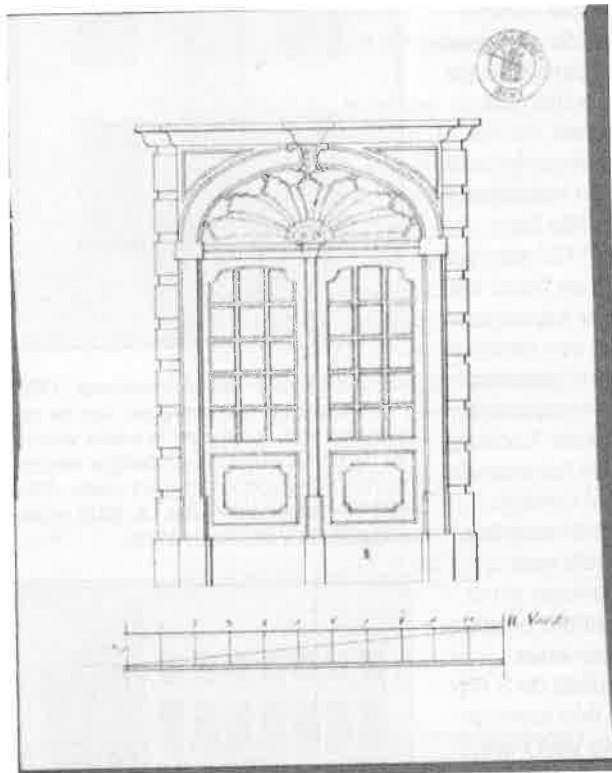
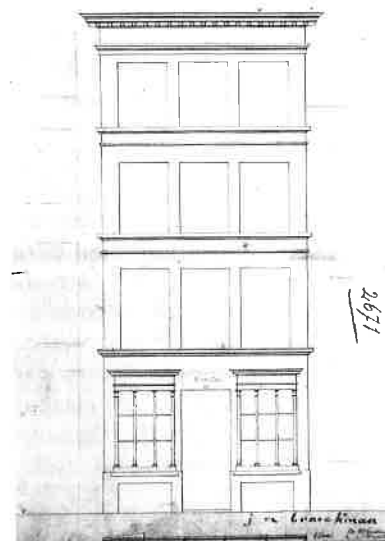
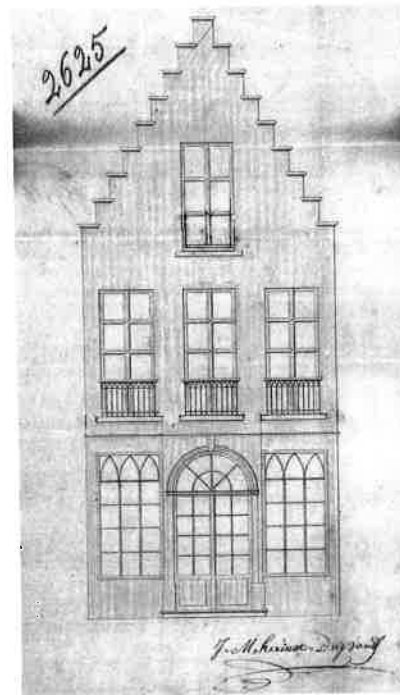
**Hoe een van zogenaamd 'klein
glas' voorziene dubbele winkel-
deur er uit zag, leert ons de bouw-
aanvraag ingediend anno 1771
door weduwe Carilliau uit de Veld-
straat**

(SAG reeks 535-332-82 Veldstraat °1771)

Als winkelpuistype volgden de
toonkast (*montre-vitrine, armoire
vitrée* of *tribune vitrée et circulaire*
- bay- of bow-windows - zoals er
op de Groentenmarkt nog te zien
zijn) en de vlakke vitrine (*devantu-
res de magasin, shopping win-
dows*) met meer of minder decora-
tief uitgewerkte vlakke houten
cassementen, elkaar kort op.

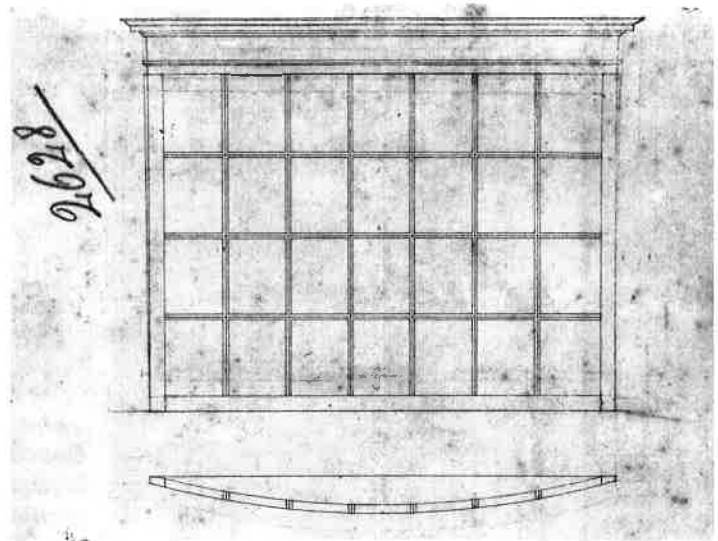
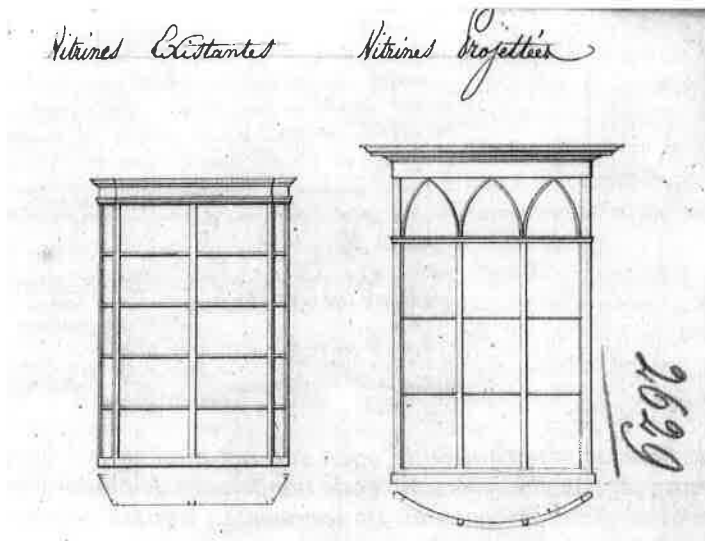
De introductie van de verglaasde
winkel- of toonkasten gebeurde in
het laatste kwart van de 18de en
het eerste kwart van de 19^{de}
eeuw, in uitbouw op bestaande
raamopeningen op het gelijk-
vloers. De koopwaren moesten
door de toenemende concurrentie
beter aan de voorbijgangers, de
potentiële kopers, kunnen worden
aangeboden in 'toonkasten' of
'tribunes'. Deze vonden vóór 1830
in de belangrijkste winkelstraten
grif ingang: minstens twee dozijn
bouwaanvragen in dat verband
zijn in de Veldstraat alleen al
bekend.

(voornaamste: SAG reeks G12 litt. 282 °?
Veldstraat?; litt. 292 °1802 Veldstraat
Frans nummer 159; litt. 304 °1808 Veld-
straat Frans nummer 228; litt. C 2614
°1814 Veldstraat 31; litt. C 2615 °1815
Veldstraat 80; litt. C 2617 °1815 Veldstraat
89; litt. C 2618 °1815 Veldstraat 80 hoek
Valkestraatje; litt. C 2626 ° 1817 Veld-
straat 90; litt. C 2628 ° 1817 Veldstraat
16; litt. C 2629 ° 1818 Veldstraat 61; litt.
C 2651 °1823 Veldstraat 63; litt. C 2656
°1824 Veldstraat 25; litt. C 2671 °1829
Veldstraat 88; litt. C2678 °1831 Veldstraat
57; litt. 2687 °1834 Veldstraat 49)

Zelfs binnen een periode van enkele jaren konden deze toonkasten aan vernieuwing onderhevig zijn om de trends bij te houden

(SAG reeks G12 litt. C 2629 links 18de eeuw, rechts °1818 in 'neogotische' stijl).

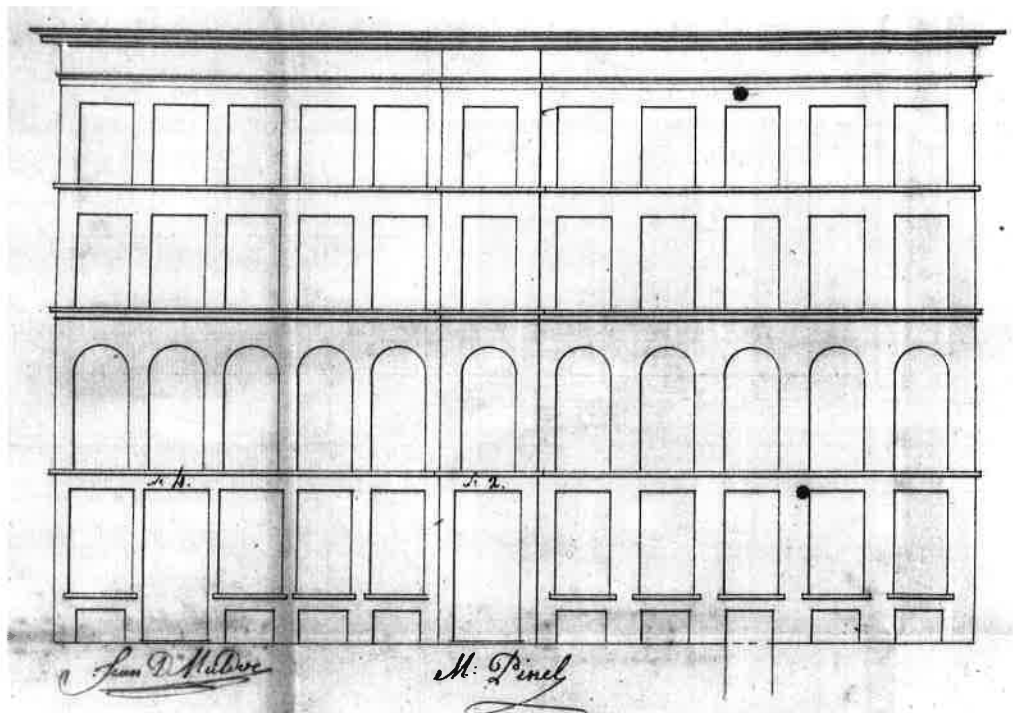

Omdat de Veldstraat “une rue très marchande et de grand passage” was, mocht de uitsprong van deze toonkasten met klein glas en houten glasroeden - of ze nu enkele of dubbele raambreedte waren - maximum 8 à 10 duim (20 à 25 cm) bedragen

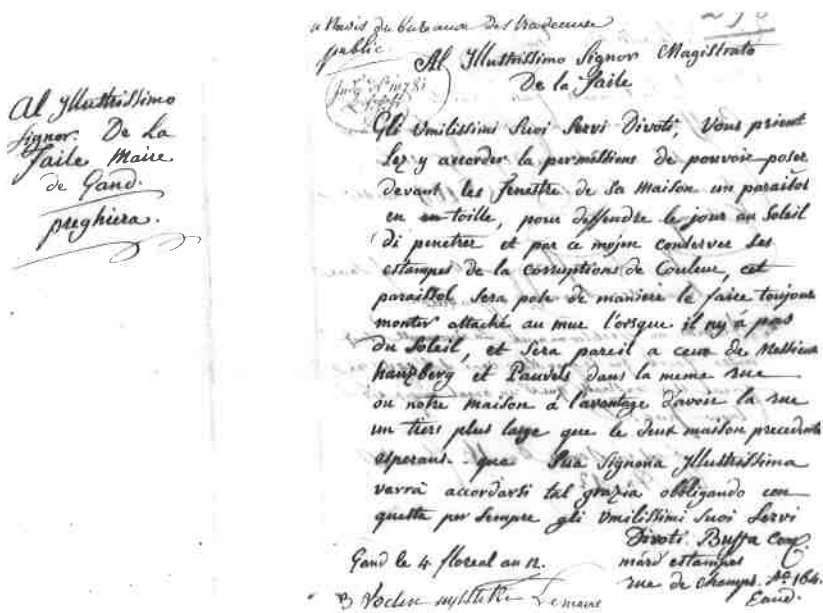
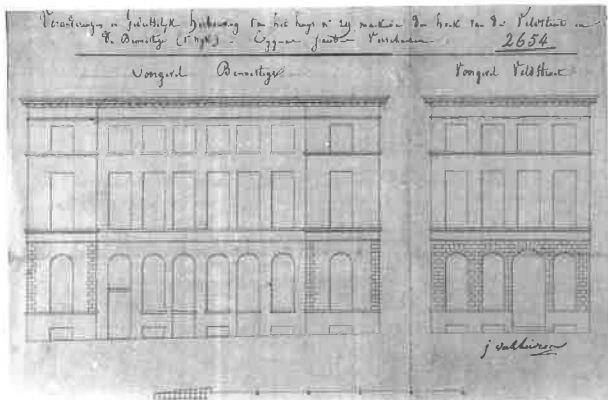
(SAG reeks G12 litt. C 2628 °1817).

Het gesloten karakter van het Ancien Régime ‘*maison de confiance*’ (‘huis van vertrouwen’) met allerhande lokale of geïmporteerde (koloniale) waren, zouden in de Hollandse periode (1815-1830) de meer gespecialiseerde detailhandel ten offer vallen. Het 18de-eeuws of ouder gebouwenpatrimonium werd aan snel tempo ‘gemoderniseerd’ - het is te zeggen bepleisterd en van eenvormige raamopeningen, waterlijsten en kroonlijstgoten voorzien. Trapgevels waren *démodé*. Vensterkruisen in zandsteen werden uitgekloofd. De laatste houten gevel verdween in 1820 uit de Veldstraat, in opdracht van Pinel, tabakhandelaar, en De Mulder, bakker, die gezamenlijk een “*une ancienne construction de bois menaçant ruine...*” laten slopen op de hoek met de Van Stopenberghestraat en er een gebouw in empirestijl in de plaats laten bouwen (rechts).

(SAG reeks G12 litt. C 2636 Veldstraat 2).

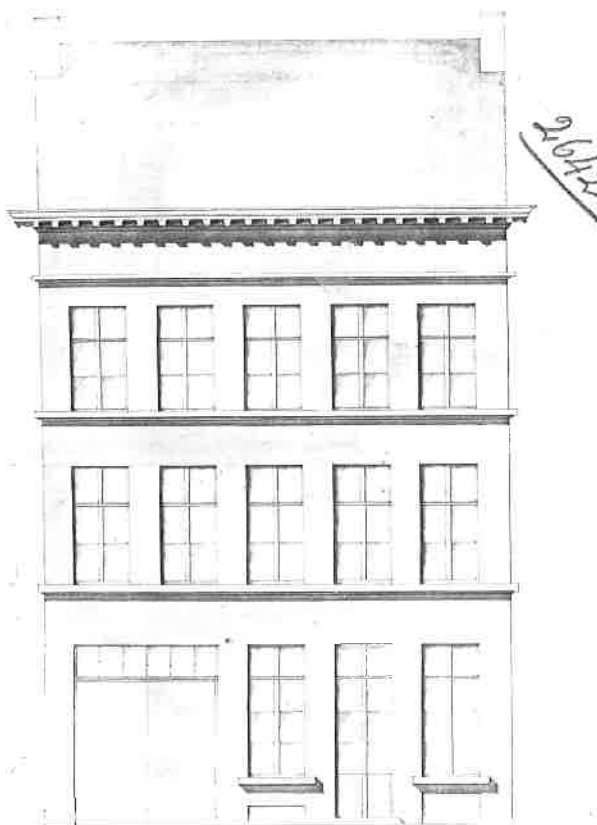
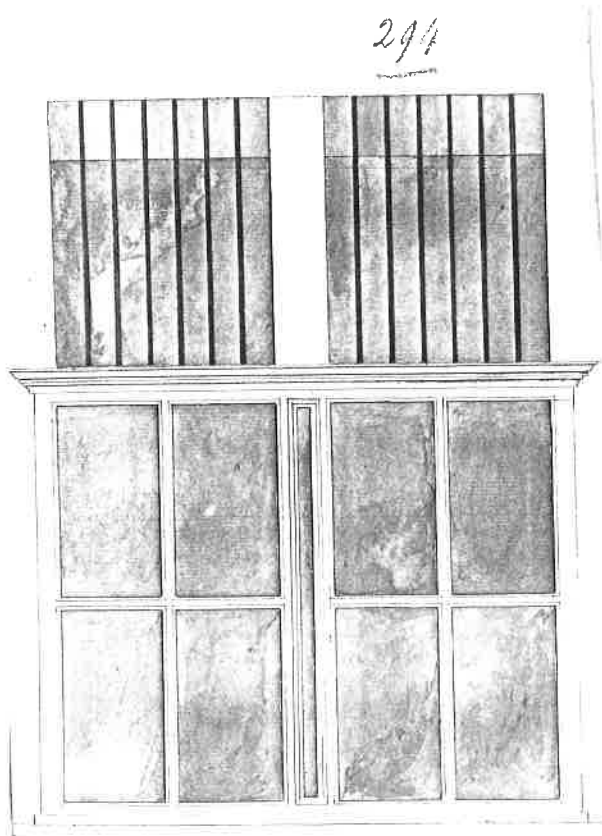
Schaalvergroting van winkelpanden is blijkbaar van alle tijden als één van de kenmerken van een welvarende middenstand. Janvier Verschuere deed dit in fraaie Empirestijl anno 1824 voor zijn eigendom op de hoek met de Bennesteeg (onder) (SAG reeks G12 litt. C 2654 Veldstraat 29).

Door de koopwaar beter onder de ogen van het publiek te willen brengen werd al gauw door verschillende handelaren de hinder van rechtstreeks zonlicht vastgesteld. De toonkasten werden daarom afgeschermd door linnen luifels of door het aanbrengen van een zonnewering bestaande uit horizontale parallelle linnenstrips. Hier de aanvraag in 1804 ingediend door handelaar in kunstprenten Buffa "de pouvoir poser devant les fenestre de sa maison un parasol en toile pour deffendre le jour au soleil di penetrer et par ce mojen conserver ses estampes de la corruption de couleur", net als anderen dit in dezelfde straat al hadden gedaan (SAG reeks G12 litt. C 298, Frans nummer 164)

Dikwijls sneuvelen bij de plaatsing van toonkasten in de raamopeningen de zandstenen vensterkruisen uit vroeger eeuwen. Uitzondering daarop waren de 'tribunes' van uurwerkmaker Barth-Verlinden in 1803 - alhoewel niet duidelijk blijkt of het zich hier om een vlakke of een gebogen tribune handelt. (SAG reeks G12 litt. C 294, Frans nummer 211)

Voorbeeld van het 'moderne' winkelhuis uit de Hollandse periode: anno 1821 gebouwd voor tabakhandelaar Jean Benoit Chevalier (zelfs met aanduiding der van grote glaspanelen voorziene vitrine-deuren en -ramen) (SAG reeks G12 litt. C 2642 Veldstraat 68)

Doorbraak in de 19de eeuw

Vanaf 1830-40 vond de vlakke winkelpui (*devanture de boutique* of *vitrée*) ingang. Het toepassen van slanke - al of niet decoratieve - gietijzeren glasroeden en zuiltjes, en messing *appliques* maximaliseerde de verglaasde oppervlakte.

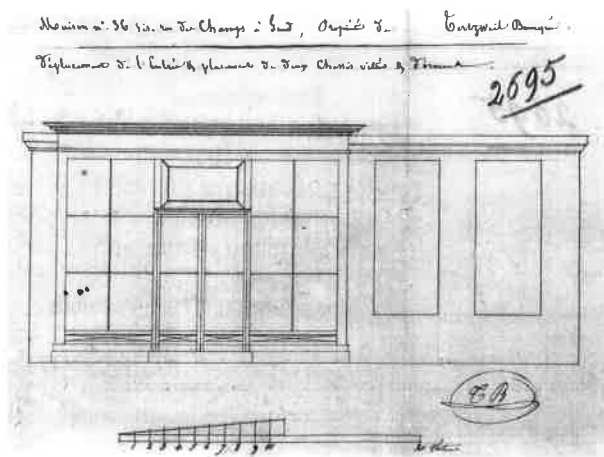
Deze *nieuwsoortige* winkelpuien werden toen omschreven als zijnde 'd'une construction moderne'.

Terzweil-Boucqué, *marchand quincailler* wonende in de Veldstraat, liet in 1837 ten behoeve van de huurder van het gelijkvloers van zijn eigendom, kleermaker P. Baert, door bouwmeester L. Putzys jr. een nieuwe "*platte voorwynckel*" plaatsen, hebbende "*eenen uitsprong van vijftien nederlandsche duimen of vijf en eenen halve duym gendsch*". Zijn eigen zaak had hij al een jaar eerder laten moderniseren (rechts).

(SAG reeks G12 Litt. C 2695 Veldstraat 36 & C 2698 Veldstraat 65)

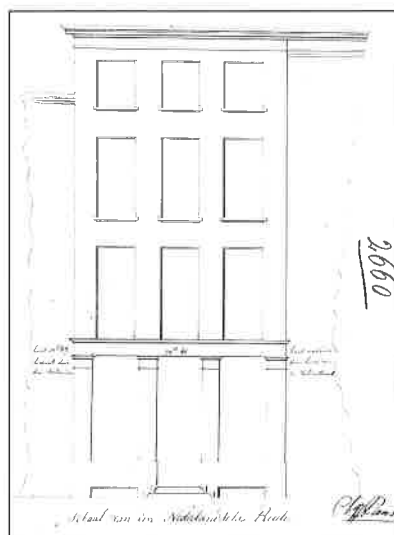
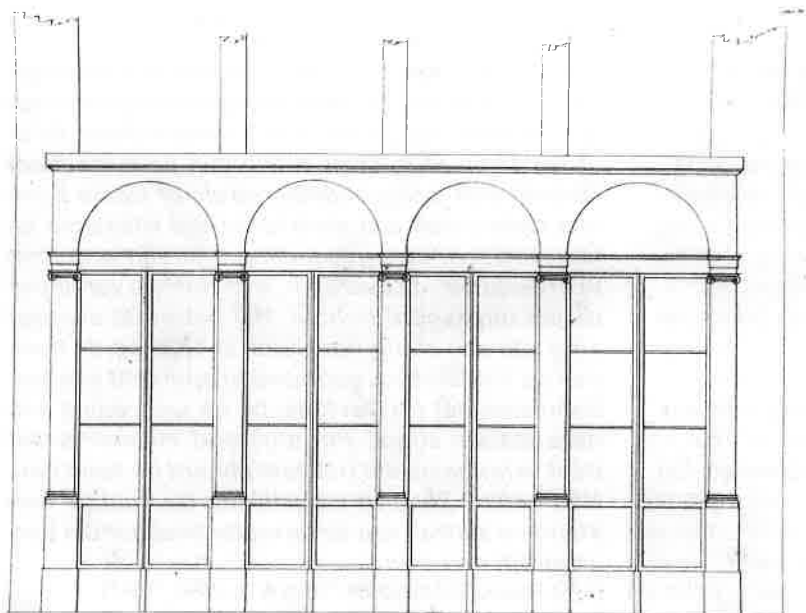
Het horizontalisme van het 'register'-model voor winkelpuien vond verder navolging ten nadele van de verticale 'toonkasten'.

Perceelbrede winkelpuioverspanningen zouden onder het Frans (1795-1815) en Hollands Bewind (1815-1830) nog niet mogelijk blijken. Gelukkig reikte de toen populaire Empirestijl gelijkhe-

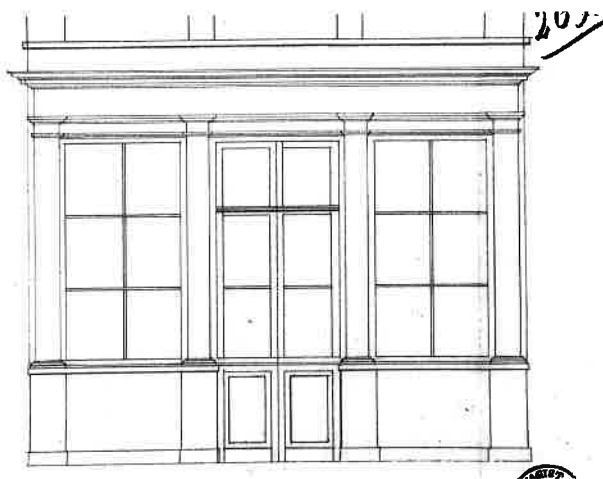
den aan om esthetisch aanvaardbare constructies te realiseren. Ondersteuning van de gevelbrede winkelpui werden als platte pilasters in arduin met 'klassieke' (doorgaans Toscaanse) kapitelen uitgevoerd.

Dit was in de Veldstraat het geval voor de winkelpuien of -huizen van weduwe Hellebaut-Hoentjens, anno 1819 (links onder) en Karel

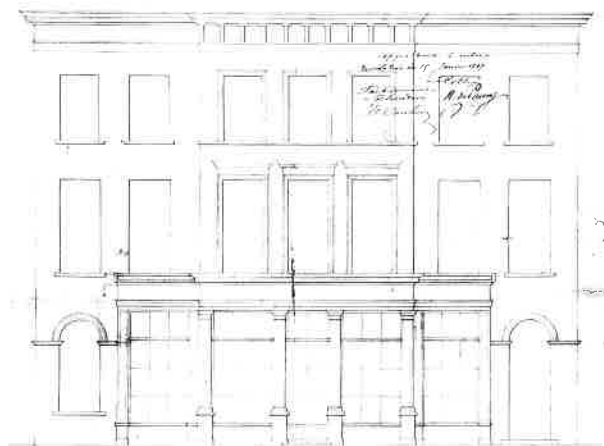
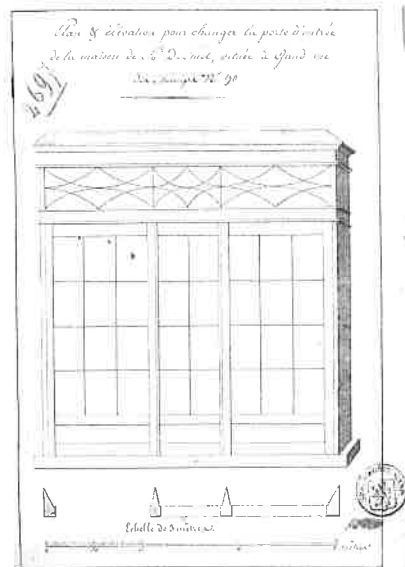
Piëns, anno 1825 (rechts onder).
 (SAG reeks G12 litt. C 2632 Veldstraat 12)

& litt. C 2660 Veldstraat 41)
Eenzelfde esthetisch resultaat
verkreeg men door - niet noodza-
kelijk goedkopere - uitvoeringen in
hout op arduinen plint, zoals voor
tabakhandelaar Jean Benoit
Chevalier, anno 1836 (onder)
(SAG reeks G12 Litt. C 2692 Veldstraat 69).

**Rechts: Een echte 'toonkast' in
empirestijl vormde deze bijna vol-
ledig van glas voorziene winkel-
pui uit 1835.**

**De fijne gebogen ijzeren glasroe-
den in de bovenlichten zullen ver-
moedelijk met gekleurde glas-
fragmenten zijn gevuld, in rood,
purper, blauw, groen en melk-
wit. Deze kleuren vielen toen zeer in
de smaak, en werden bekomen
door toevoeging van sommige
mineralen aan gesmolten glas.
Dit was zeer duur omwille van
hun ingewikkelde fabricage**
(SAG reeks G12 litt. C 2697 Veldstraat 90)

Een uitschieter was het geheel
van winkelhuizen Veldstraat 48-
50-52 achter één statige gevel op
de hoek met het Hoornstraatje
(vóór de verbreding) ontworpen
door de talentrijke Gentse archi-
tect Louis Minard in 1829. In nr.
50 had zich als opvolger van
'charcutière' Van den Driessche
eind 1844 de beroemde 'traiteur'
Philippe E. Cauderlier (1812-
1887) - de eerste Belgische kok
die kookboeken schreef - zijn
delicatessenzaak gevestigd. De
huizen sneuvelden rond 1865 bij
de verbreding van de Hoornstraat
naar de Leie toe (boven)
(SAG reeks G12 litt. C 2673 Veldstraat
48-50-52).

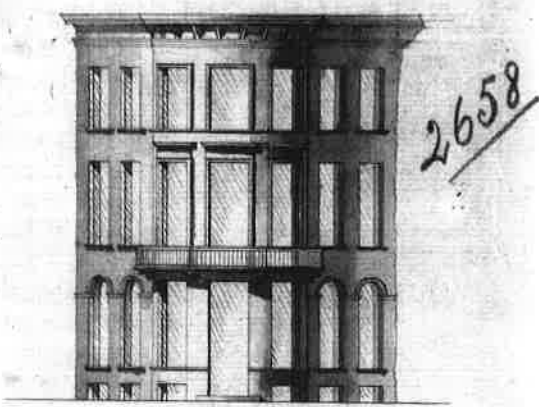
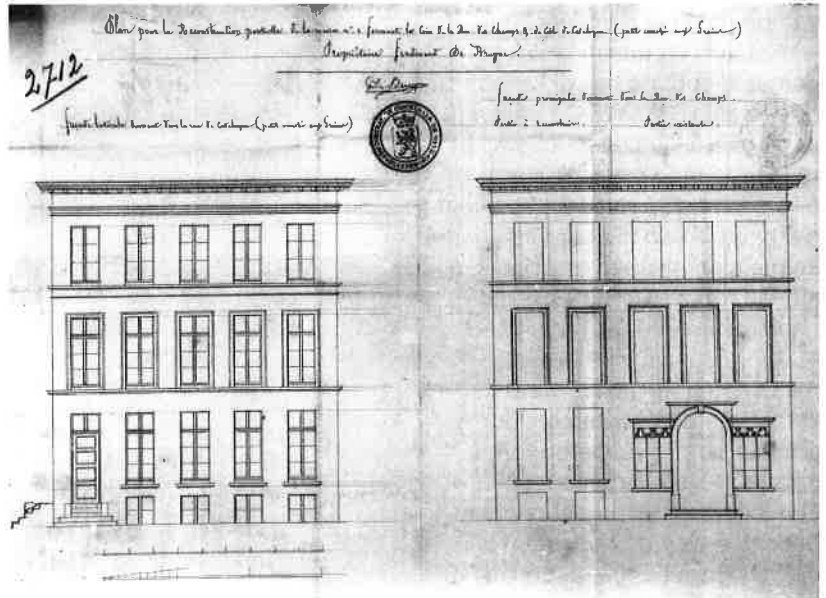
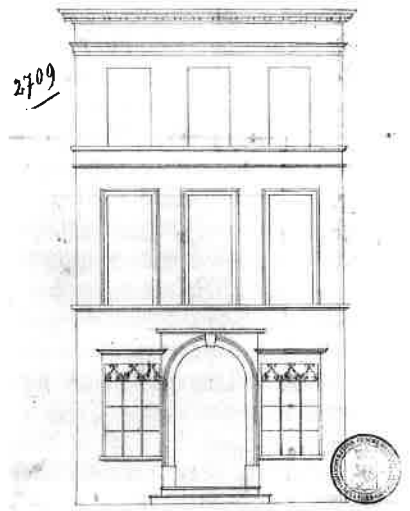
**Boven & rechts: Tegenover de monumentale ge-
vel met de allure van een stadspaleis van het (he-
den verdwenen) geheel van 3 winkelhuizen Veld-
straat 48-50-52 in 1829 ontworpen door architect
Minard, kon boekhandelaar-drukker Hoste bijna
niet anders dan een even klassieke winkelpui la-
ten plaatsen. In tegenstelling met zijn arduinen
voorbeeld van de overbuur, was Hoste's vernieuw-
de pui uitgevoerd in hout. Het betrof de aanpas-
sing van een statig hoekhuis, in 1825 op de hoek
met de Volderstraat gebouwd in opdracht van kof-
fiehuishouder (?) Devigne, bij de verbreding van
deze laatste straat. Het afgerond middenrisaliet
doet vermoeden dat ook hier Minard de hand had.
Hoe banaal komt in vergelijking de huidige toe-
stand na vertrek van de bekende boekhandel Her-
ckenrath ons over...**

(SAG Reeks G12 litt. 2658 °1825 & litt. 6747 °1847)

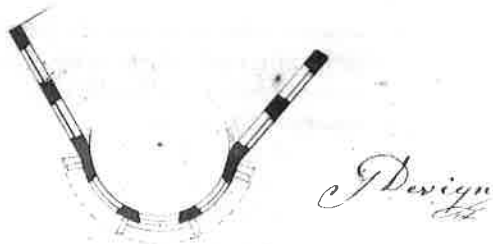
Platte, gevelbrede vitrines veranderden grondig en op korte termijn vanaf 1830 het globaal uitzicht van de Veldstraat als winkelstraat.

(G12 1835 Litt. C 2692 Veldstraat 69; 1836 litt. 2695 Veldstraat 36; 1835 litt. C 2697 Veldstraat 90; 1837 litt. 2698 Veldstraat 65; 1837 litt. C 2703 Veldstraat 83; 1838 litt. C 2704 Veldstraat; 1838 litt. C 2707 Veldstraat ; 1839 litt. C 2710 Veldstraat 90; 1841 litt. C 2713 Veldstraat 37-39; 1841 litt. C 2714 Veldstraat 1; 1842 litt. C 2719 Veldstraat 19; 1842 litt. C 2720 Veldstraat?; 1842 litt. C 2721 Veldstraat 46; 1842 litt. C 2723 Veldstraat 36; 1843 litt. C 2725 Veldstraat 46; 1844 litt. C 2727 Veldstraat 30-32; 1845 litt. C 6740 Veldstraat 14; 1846 litt. C 6743 Veldstraat 70; 1847 litt. C 6747 hoek Veldstraat-Volderstraat; 1848 litt. C 6751 Veldstraat 40 - het enige grosso-modo nog bewaard winkelhuis uit die periode, nu deel van de patisserie Bloch, op de hoek van het Okkernootstraatje; 1851 litt. C 6762 Veldstraat?; 1851 litt. C 6763 Veldstraat?; 1852 litt. C 6768 Veldstraat 49;...).

De Veldstraat kreeg daardoor stilaan een meer uniform neoklassiek uitzicht met gepleisterde lijstgevels, zoals de hoek met de Cataloniëstraat die door de welvarende juwelier Ferdinand De Bruyne (eigenaar van verschillende winkelhuizen in de Veldstraat), in analogie met de tegenoverliggende hoek aan de Van Stopenberghestraat, in 1839 van trapgevel tot lijstgevel is verbouwd en uitgebreid. De eind 18de eeuwse winkelpui met 'tribuuntjes' bleef nog een tijdlang behouden (rechts en onder). (SAG reeks G12 litt. C 2709 & 2712 Veldstraat 2).

Waterslandse Rode
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Ellen

Zoekend naar maximale zichtbaarheid der tentoongestelde waren trachtte men ook het schrijnwerk en de dragende elementen tot een minimum te beperken: een functionaliteit dikwijls verbazend voor deze periode, zoals bij het bouwontwerp uit 1837 in opdracht van Hilduward Van Lokeren, zelf wonende in de aanpalende winkel (links). (SAG reeks G12 litt. C 2703 Veldstraat 83).

De technische ontwikkeling van de ijzerindustrie kwam tegemoet aan de eisen van de middenstand: niet alleen werden de dragende elementen nog beperkter in afmetingen, tevens leken de mogelijkheden voor de vormgeving van het gietijzer onbeperkt. Het gebruik van (giet)ijzeren glasroeden liet maximaal het zicht op de tentoongestelde waren toe, zoals op nevenstaande foto van de winkel van een lood- en zinkbewerker op de Kleine Koornmarkt, bij het begin van de Veldstraat (rechts).

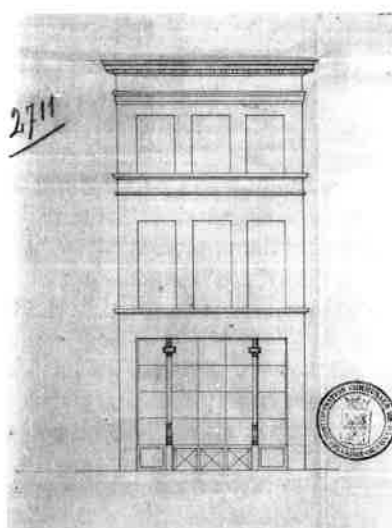
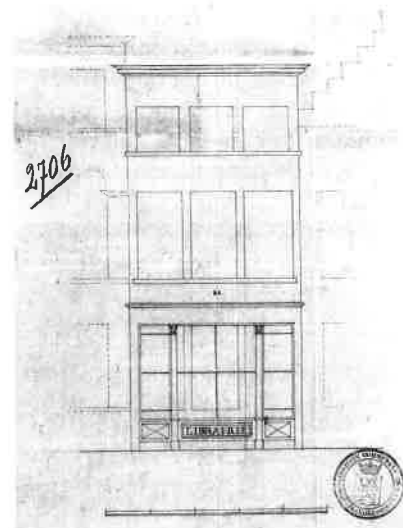
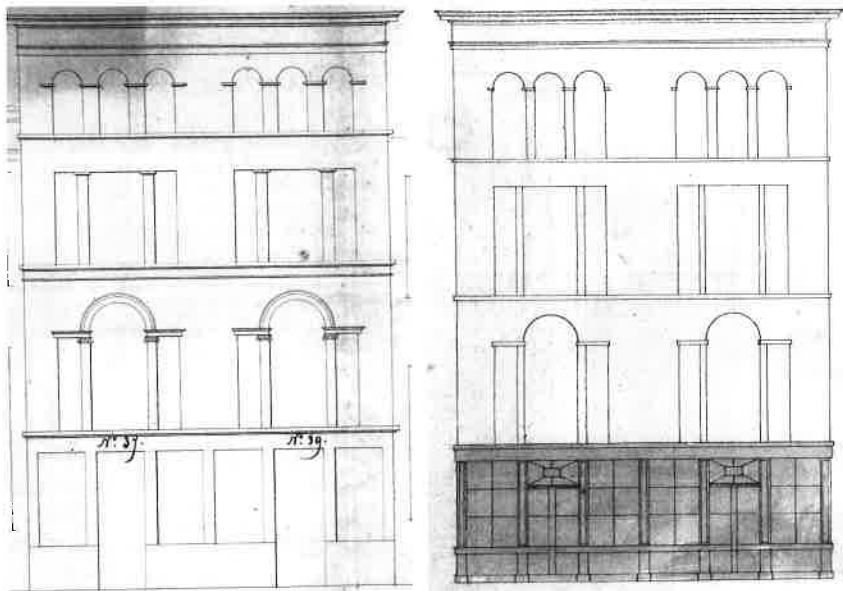
(SAG detail foto SCMS nr. 1138 anno 1903, gesloopt 1905).

De evolutie van de overspanning van de meestal perceelsbrede winkelpuien is dus mogelijk gemaakt door de ontwikkeling van de metaalnijverheid. De aanvankelijk gebruikte constructiewijze (ondersteunen met arduinen pijlers), werd al vlug verlaten voor het gebruik van minder omvangrijke metalen steunen en liggers in smeed- of gietijzer (1835 -1865), nadien in (giet)staal (vanaf 1865 -1870).

Als oudste toepassing werd het linteel van een winkelpui door één of meerdere onversierde ronde ijzeren staven ondervangen. Om toch een decoratief effect te bekomen werden deze dan dikwijls gecamoufleerd achter houten gebeeldhouwde of decoratief in stuc uitgewerkte halfzuiltjes, zoals vermoedelijk nog het geval zal zijn geweest bij voorbeelden uit respectievelijk 1838 en 1839 (links en rechts onder).

(SAG reeks G12 litt. C 2706 Veldstraat 20, ontwerp J.B. Vandecappelle, en litt. C 2711 Veldstraat 6).

Eigenaar Charles Piens van deze stijlvolle Empire dubbelwinkel (geïnspireerd op de modellen van de Franse architect Ledoux) opgetrokken in 1820 n. o.v. bouwmeester J.B. Vandecappelle, diende twee decennia later, in 1841, een aanvraag in voor het "placeren van een platte vitrine". De scheiding tussen het gelijkgrondse handelsfonds en de rest van de gevel werd daardoor ingezet (deze dubbelwoningst was gesitueerd tussen Volderstraat en Bennesteeg) (boven).

(SAG reeks G12 litt. C 2713 Veldstraat 37 & 39).

Ook het afschermen van winkelpuien, noodzakelijk geworden in woelige periodes, werd steeds meer geperfectioneerd: overdag wegneembare houten panelen of in het *casement* wegbergbare vouwluikjes (vanaf 1840-1850) (rolluiken zouden slechts rond 1900 worden geïntroduceerd). De tekening bij de bouwaanvraag in 1841 door goudsmid Ferdinand De Bruyne ingediend voor de (zoveelste) nieuwe winkelpui die hij liet plaatsen, geeft de uitvoeringswijze van de gevelbrede overspanning duidelijk aan. Twee ronde massieve gietijzeren staven ondersteunen een houten of gietijzeren ligger die het metselwerk van de gevel ondervangt. De vlakke houten winkelpui werd er aan de buitenzijde tegenaan geplaatst (rechts).

(SAG reeks G12 litt. C 2714 Veldstraat 1).

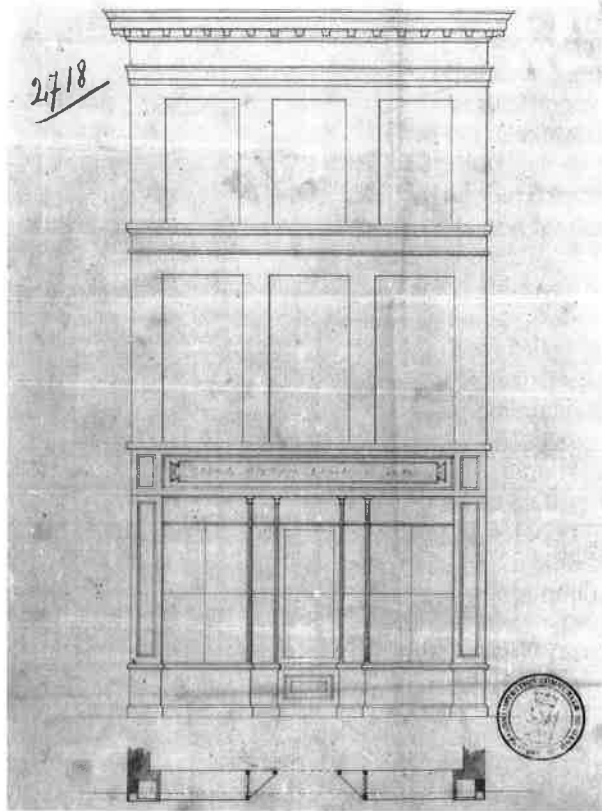
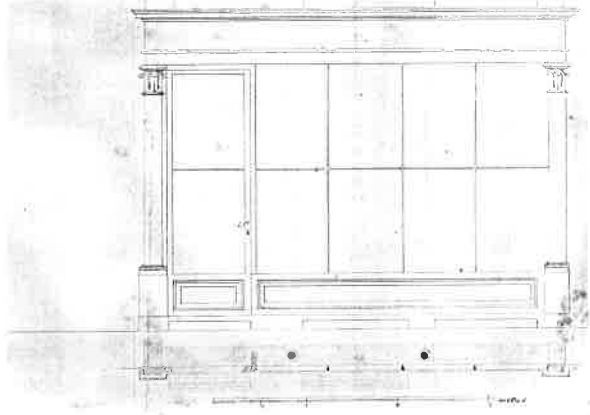
Tegen verregaande uitsprong op het voetpad (soms 10 à 15 cm) werd vanwege het stadsbestuur met recht en reden bezwaar gemaakt. Pas was men bevrijd van de (soms zeer ver) uitspringende toonkasten of nieuwe problemen boden zich aan. Het gevolg daarvan was het opleggen van de verplichting en het zoeken naar oplossingen om binnen de rooilijn te blijven.

Soms stelden eigenaars en middenstanders zeer elegante oplossingen voor om aan deze voorschriften tegemoet te komen. De ondersteuning van het linteel boven de winkelpui anno 1841, gerealiseerd in opdracht van huiseigenaar Hulpiau ten behoeve van zijn huurder Braga, handelaar in optische toestellen, gebeurde met symmetrisch aan beide zijden van de centrale ingang deur geplaatste, geprofileerde gietijzeren kolommetjes.

Het geheel van deze constructie, steunend op een decoratieve arduinen plint, werd omkaderd met een houten bebording. Verticale kassementen links en rechts verborgen overdag de bij winkelsluiting uitklapbare vouwluikjes.

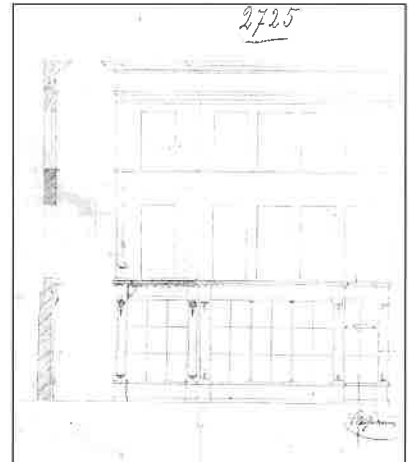
Op het houten architraaf bovenaan werd doorgaans de naam van de zaak geschilderd (rechts).

(SAG reeks G12 litt. C 2718 Veldstraat 67).

In zeldzame gevallen herbouwden eigenaren radicaal het gelijkvloers om de vernieuwde winkelpui binnen de rooilijn te houden. Dit was het geval in 1843 bij de bouwaanvraag van Bosschaerts voor zijn winkel de hoek makende van Veldstraat en Hoornstraat (vóór de verbreding, daar waar zich nu op de hoek patisserie Bloch bevindt) (onder).

(SAG reeks G12 litt. C 2725 Veldstraat 46).

Hetzelfde gebeurde in 1842 met het ontwerp van de gekende Gentse architect Charles Van Huffel voor grondeigenaar 'Pier' Lapiere, waar voor het eerst een toegang met verdiepte toegangsdeur is gerealiseerd, zodat de vitrine met deze insprong werd vergroot (onder).

(SAG reeks G12 litt. C 2723 Veldstraat 25).

Om zijn eigendom rechts naast het familiaal stadspaleis gelegen, commercieel rendabel te maken liet Jean-Baptiste d'Hane-De Potter (zelf wonende nabij de Ketelbrug) dit in 1845 verbouwen tot twee winkels met tussenin een 'entrée particulier' naar de woning op de verdieping (rechts boven). (SAG Reeks G12 Litt. C 6739 Veldstraat 55-57).

De hierboven beschreven type winkelpui zou in andere, minder trendy winkelstraten binnen Gent tot het begin van de twintigste eeuw, op varianten in constructie technieken en in vormgeving na, in voege blijven.

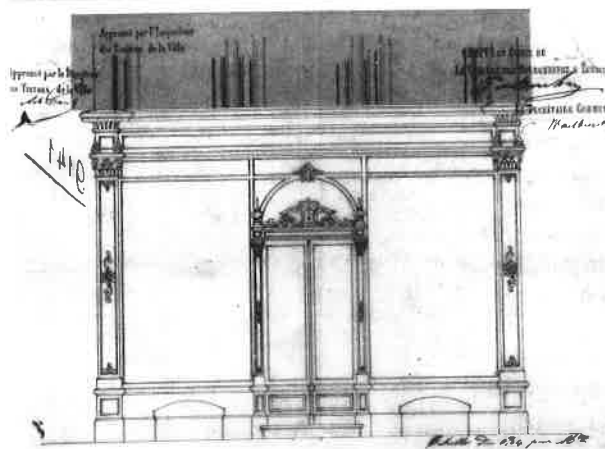
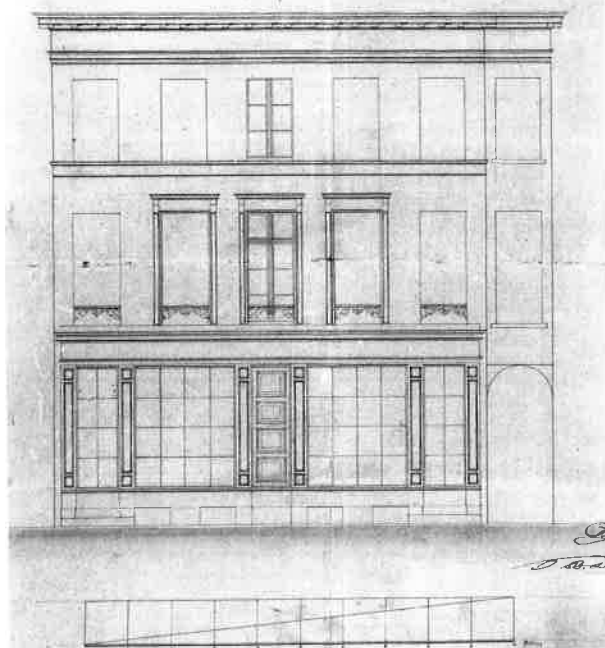
Een prachtig voorbeeld van een (zichtbaar gemaakt en gerestaureerd) vroeg type constructieve smeed- of gietijzeren, gevelbrede overspanning (van vóór 1850) is zichtbaar boven een winkelpui in de Mageleinstraat.

Dergelijke liggers moeten hier en daar ook in de Veldstraat nog aan te treffen zijn.

Zij bleven toegepast tot 1865-1870, toen stalen profielliggers in gebruik kwamen, die gevelbrede overspanningen toelieten zonder tussenliggende ondersteuning. Dit bood ontwerpers van winkelpuien nieuwe mogelijkheden om met meer creatieve vrijheid de vormgeving ervan te bepalen zoals dit vroeg voorbeeld uit 1864, een houten winkelpui op arduinen plint, aantoont (rechts).

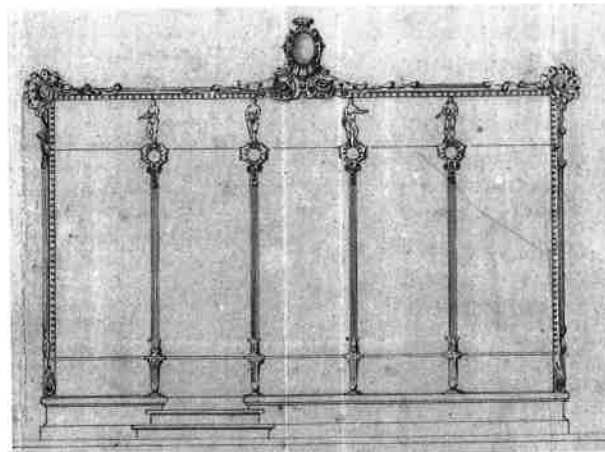
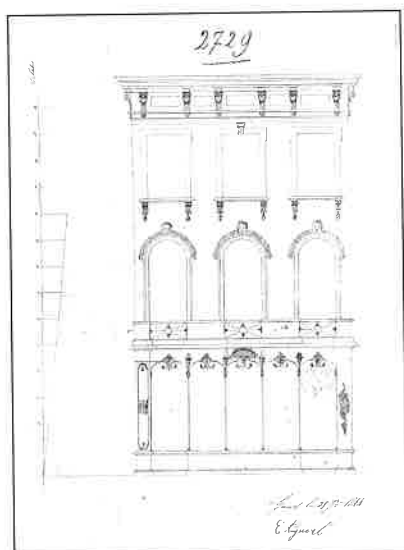
(SAG reeks G12 litt. C 9141 Veldstraat).

6739

Met een nieuw hoogstaand ontwerp trachtten bijvoorbeeld juwelier De Bruyne (1841) en Emilie Tiguert's 'Magasin de Nouveautés' (1844) het niveau van een provinciestad te overstijgen, met op de 18de-eeuwse Franse Lodewijk stijlen geïnspireerde, zeer luchtig opgevatte vitrines waaraan veel decoratief verfijnd ijzer- en koperwerk te pas kwam, in het tweede geval aansluitend bij een oudere Empiregevel. De Bruyne's juwelierszaak moet op dat ogenblik de mooiste binnen Gent zijn geweest: zowel revolutionair in vormgeving als een treffende omlijsting voor de tentoongestelde juwelen, een echte juwelendoos in neo-rococo. De ontwerper is spijtig genoeg niet bekend (links).

(SAG reeks G12 litt. C 2714 Veldstraat 1 & litt. C 2729 Veldstraat 89).

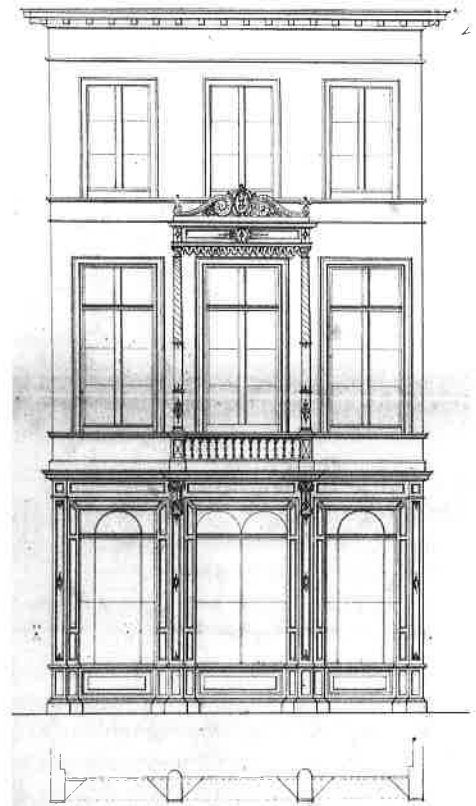
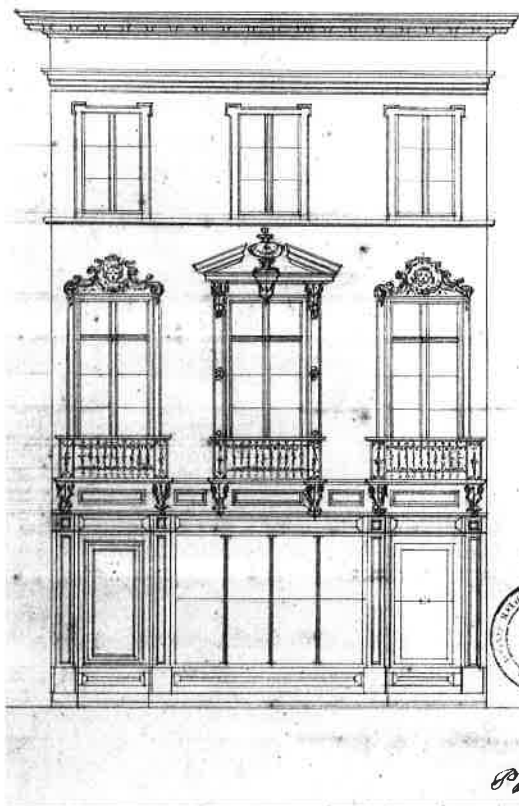
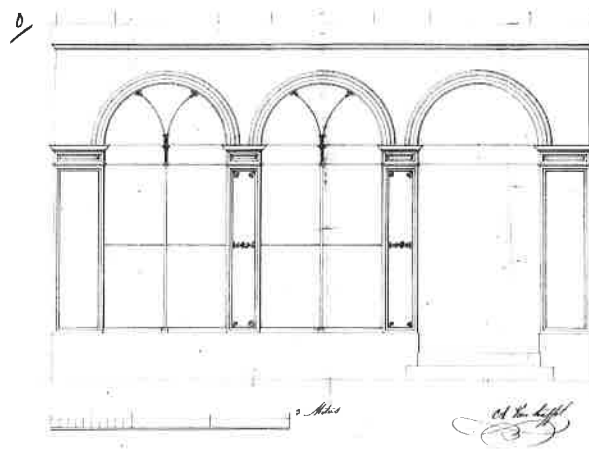
Dankzij de ontwikkeling van de giettechnieken van het ijzer werd het nog vóór het midden van de 19de eeuw mogelijk geprefabriceerde sierelementjes in bijvoorbeeld de ijzeren glasroedenkaders te verwerken. Ook blind paneelwerk kon met gietijzeren bloemmotiefjes en arabesken worden versierd. Voor luxe-uitvoeringen werden deze ook in koper (messing) gegoten.

Colson-Jonnaert was in 1838 één der eersten om deze decoratieve elementen aan te wenden bij de vernieuwing van zijn winkelpui in late Empire-stijl. Tussen de ramen voorzag de ontwerper, bouwmeester Charles Van Huffel, zelfs ijzeren platen met gietijzeren *appliques* (deze vorm van bekleding is ook elders te Gent aangetroffen, met dezelfde vormgeving, onder andere bij burgershuizen in de Keizer Karelstraat) (rechts, boven).
(SAG Reeks G12 litt. C 2708 Veldstraat 11).

Een andere trend was de rijkelijke decoratie van de ganse gevel als visitekaartje te laten fungeren voor de gelijkvloerse etalage. Patisserieur Tertzweil was anno 1842 deze investering wel verschuldigd aan zijn zaak (rechts).

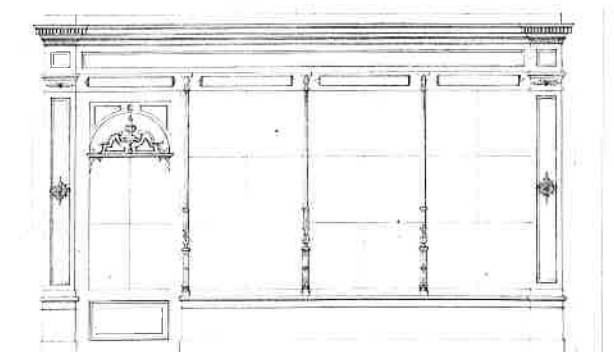
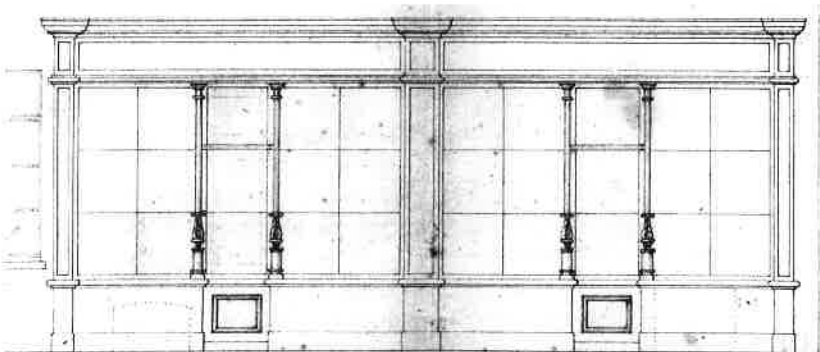
Colson-Verstraete deed 10 jaar later, in 1852, hetzelfde voor zijn winkelpand - met verdiepte vitrines (uiterst rechts).
(SAG reeks G12 litt. C 2720 Veldstraat ? & litt. C 6766 Veldstraat 16).

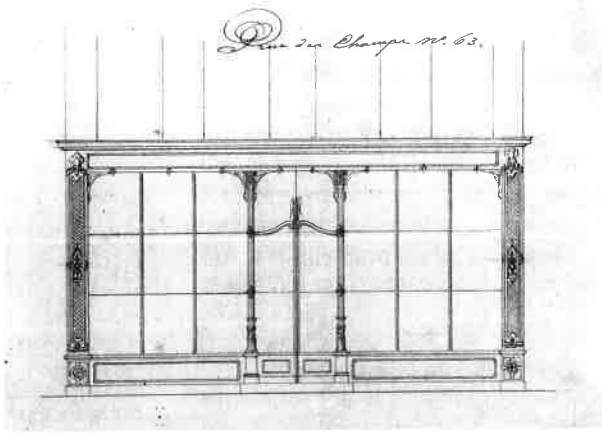
Om in de running te blijven voor klantenwerving had men toen inderdaad veel veíl. De breuk ontstaan in de voorgaande decennia tussen de gelijkvloerse winkelvitrine en de rest van de gevel werd hierdoor enigszins ongedaan gemaakt. Het 'winkelhuis' werd opnieuw een eenheid.

Rond het midden van de 19de eeuw maakten doorsnee-winkelpuien steeds meer gebruik van gietijzeren gedecoreerde zuilen, meestal als geprefabriceerde en gestandaardiseerde dragende gietijzeren elementen verkrijgbaar, zoals bij voorbeelden uit 1852 en 1856 (onder).

(SAG Reeks G12 litt. C 6770 Veldstraat 58 & 60 & litt. C 7965 Veldstraat?).

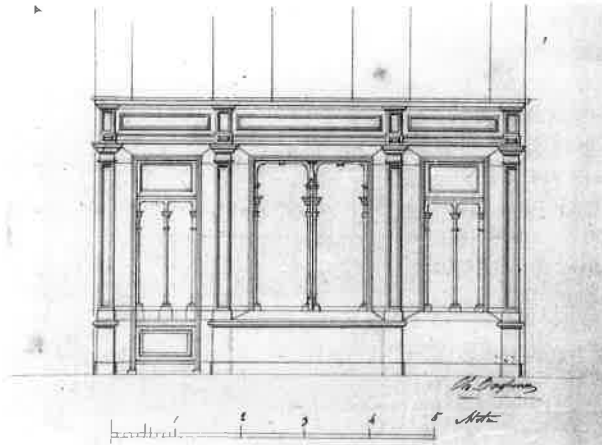
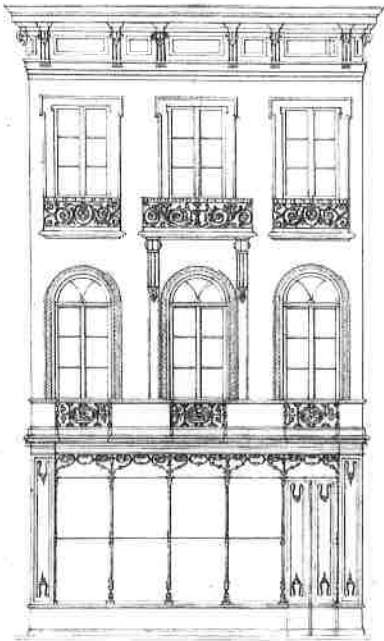
Dit was de aanleiding tot de realisatie van een aantal zeer smaakvolle winkelpuien. Potentiële kopers troffen deze enkel aan in de duurste winkelstraten van de binnenstad - de trend was meteen gezet.

De sculpturale uitwerking van houten winkelpuien bijvoorbeeld bereikte al gauw een esthetisch hoogstaand peil, zoals bij de 'nouvelle devanture vitrée' van de 'boutique' van goudsmid Ongenae (hieronder). (SAG reeks G12 litt. C 6740 Veldstraat 14).

zich met het late Empire, de Louis-Philippe stijl, het Second Empire, het Eclectisme, de *Beaux-Arts* stijl, de Art Nouveau...

De neo-gotiek daarentegen bleek, op de hiernavolgende belangrijke uitzondering na, wel minder in de smaak van de middenstanders te vallen.

Architect Louis Roelandt, wonende op de Nederkouter, beet al in 1833 de spits af met zijn schitterend neo-gotisch (en vermoedelijk volledig in gietijzer uitgevoerd)

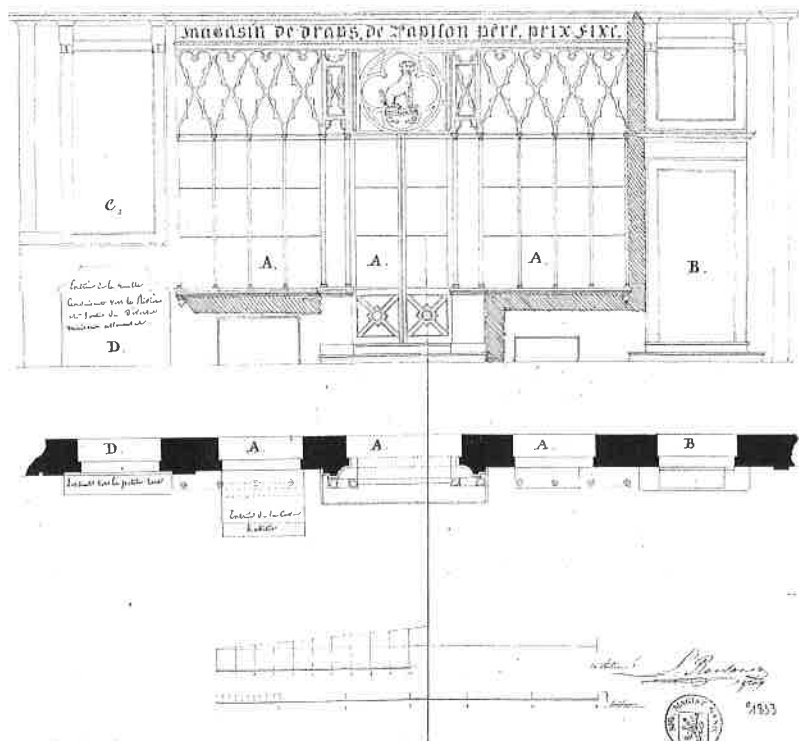
Sommige bouwaanvragen stegen wel opvallend boven de middelmaat uit door de voor hun tijd gedurfde vormgeving. De trend van het op de voet volgen van de stijlrichtingen in de Franse architectuur en binnenhuiskunst gezet in de Empire-periode, bestendigde

ontwerp voor de boutique 'Au Chien d'Or' die hij op het gelijkvloers van zijn eigendom voor de rijke lakenhandelaar Hubert Papillon (père) inrichtte ('magasin de draps - prix fixe').

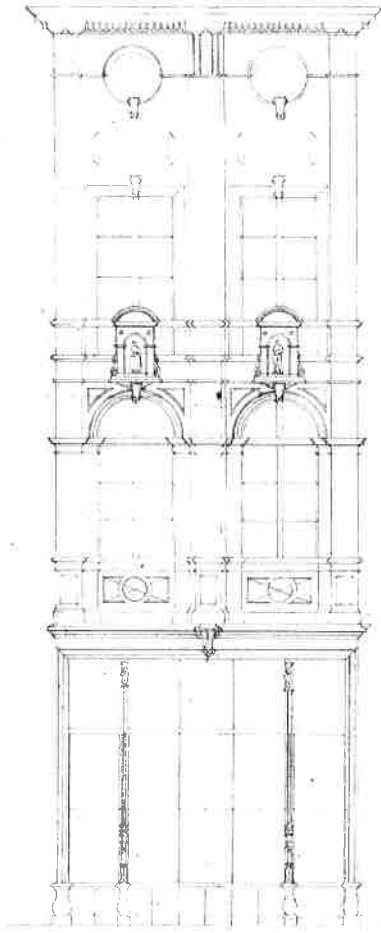
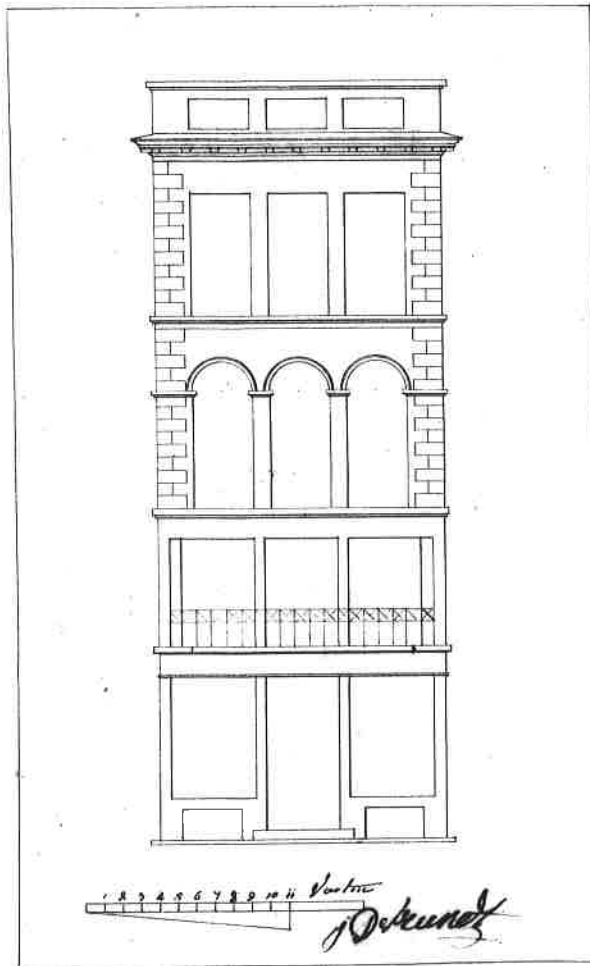
Dit begin 17de eeuws herenhuis staat sindsdien bekend als 'Huis

Om toch nog een zekere exclusiviteit na te streven werden plaatwerken met stijlvoorbeelden en beslagwerkcatalogi erop nageslagen - voor zéér exclusieve bestellingen zullen ontwerpers en uitvoerders zich desnoods naar Brussel of Parijs hebben verplaatst, om toch een streepje voor te hebben op de concurrentie. Toepasselijke voorbeelden daarvan waren bovenstaande winkelpuien uit 1852 en 1856. (SAG reeks G12 litt. C 6763 Veldstraat 63 & litt. C onbekend Veldstraat)

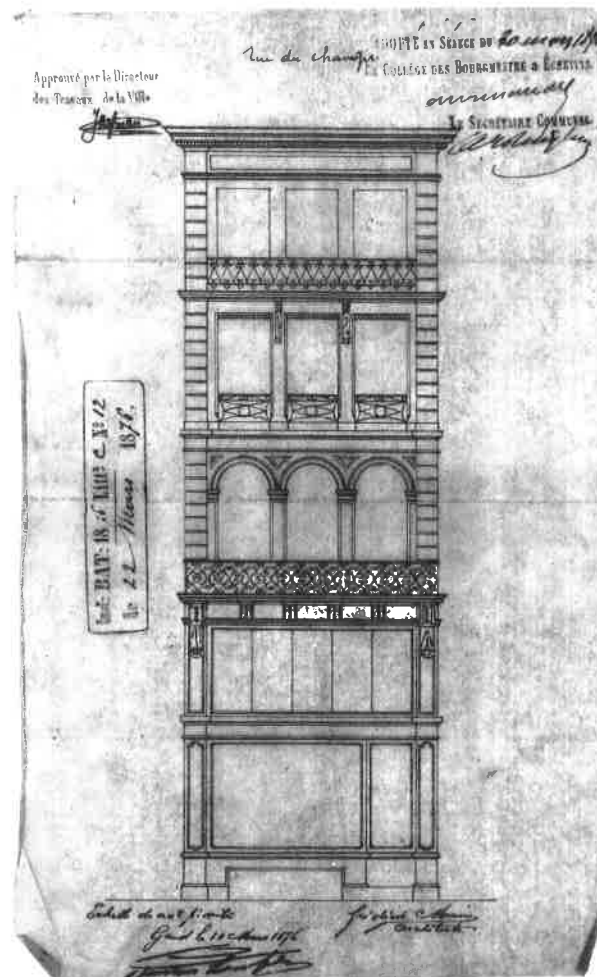
Vernieuwing kon daarom opnieuw niet langer uitblijven. De rijkelijk versierde winkelpuien zouden meer en meer de decoratieve architectuurstijlen volgen. Op de doorsnee winkelpuivormgeving was men vlug uitgekeken: een boutique moest persoonlijkheid en klasse uitstralen. Eenvormigheid was dus uit den boze wilde men klanten naar zijn zaak lokken.

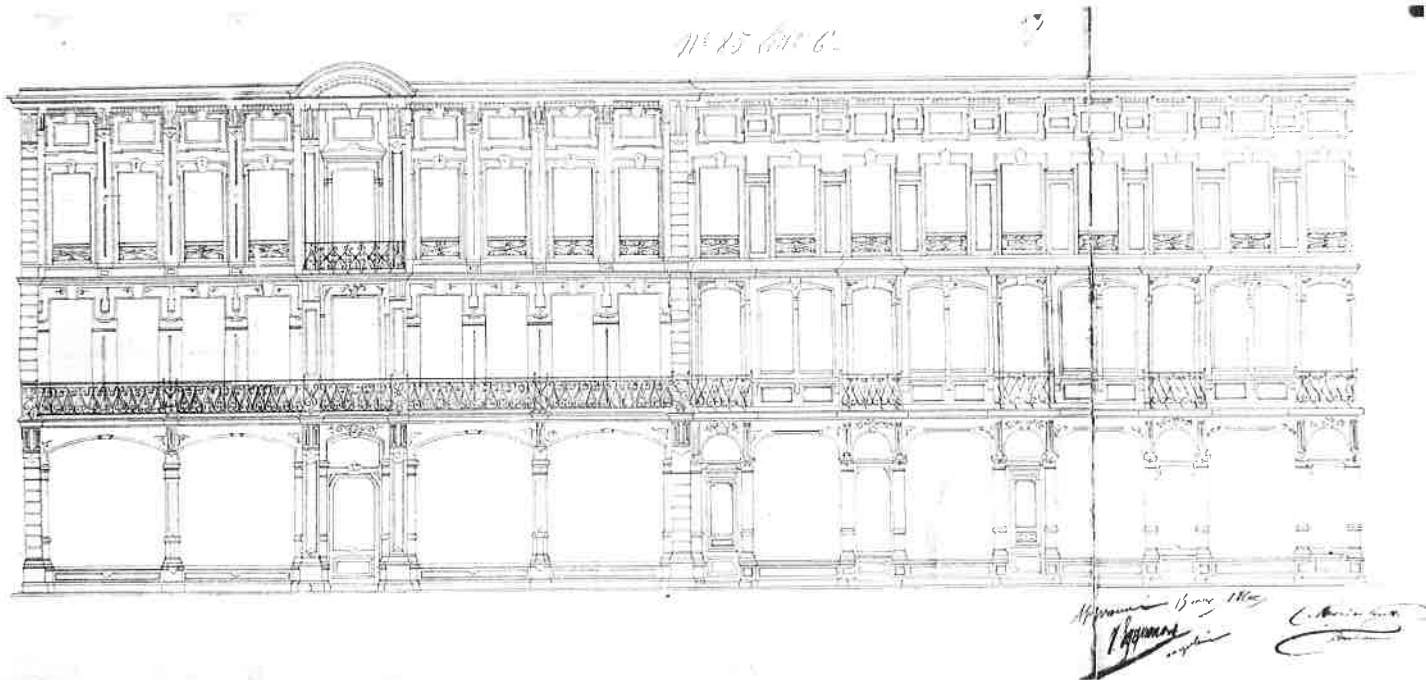
Papillon'. Roelandt's gietijzeren winkelpui vormde de ultieme overgang tussen het tribune-type en de gevelbrede vitrine die daarna in de mode kwam (vorige pagina, onderaan). Waarvoor andere winkeliers niet de toelating bekwamen - het uitbouwen van hun winkelpui buiten de rooilijn - kreeg Roelandt wél van stadsarchitect De Broe gedaan, en wel met 30cm(!) Maar ja - de aanvrager was dan ook niet eender wie... (SAG reeks G12 litt. C 2685 Veldstraat 54).

De ontwerper van deze gevel volgde de gebeurtenissen in Frankrijk wel héél erg kort op de voet om de zaak van zijn cliënt, goudsmid Ferdinand De Bruyne, 'à la mode' te laten blijven. De overgang van de Louis-Philippe stijl naar het Second Empire had zich nauwelijks voltrokken. Een compositorisch merkwaardige smalle gevel uit 1849 die als blikvanger fungeert voor de overigens sober gehouden hoge winkelpui (boven). (SAG reeks G12 Litt. C 6753 Veldstraat 6).

De schaalvergroting in het winkelaanbod gebeurde simultaan met de economische groei: de bouwhoogte van een oudere trapgevel werd anno 1830 door het vervangende winkelhuis in empiriestijl verdubbeld - zelfs de winkelruimte is met een mezzanino (tussenverdiep) uitgebreid (links). (SAG Reeks G12 litt. C 2674 Veldstraat?). Dit winkelgedeelte kwam trouwens nog beter tot uiting bij een 'modernisering' (met bijbouwen 5e bouwlaag!) anno 1876 (links onder). (SAG Reeks G12 litt. C12 Veldstraat?). Dit winkelpand bestaat trouwens nog steeds - het is één van de oudste voorbeelden die in de Veldstraat bewaard bleven.

Een project voor de bouw van een aantal opbrengsteigendommen, vermoedelijk op de hoek met de Bennesteeg: een groot winkel(hoek)huis, een kleinere winkel en twee boutiques achter één monumentale gevel, met tussen in twee entrées particulier. Met zijn grootstadallures was dit ontwerp van Modeste de Noyette ver op de toenmalige Gentse architectuurscène vooruit (boven).

(SAG Reeks G12 litt. C 85 °1860 Veldstraat-Bennesteeg, latere Au Coin de la Rue).

aanbrengen van doorlopende borstweringen op de 'belle-étage', appartementen met individuele balkons hogerop en tenslotte mansardekamers. De homogeniteit van winkelpui en de rest van de gevel is hier opvallend. De toepassing daarvan bij de nieuwbouw in de verbrede Hoornstraat, afgewerkt tussen 1865 en 1875, had zijn repercussies voor de Veldstraat. Dit liet toe de ganse gevelarchitectuur van de Verbindingsstraat met Onderbergen te

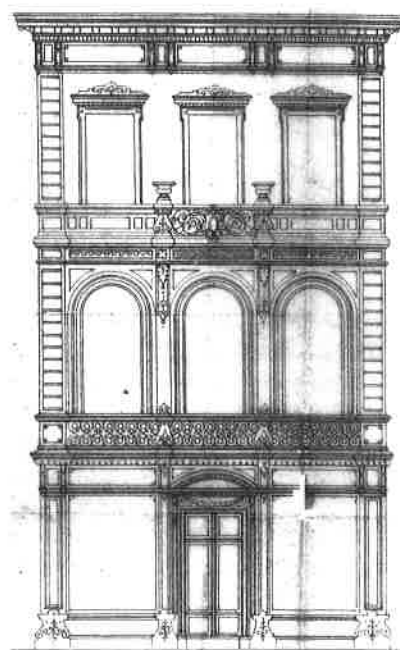
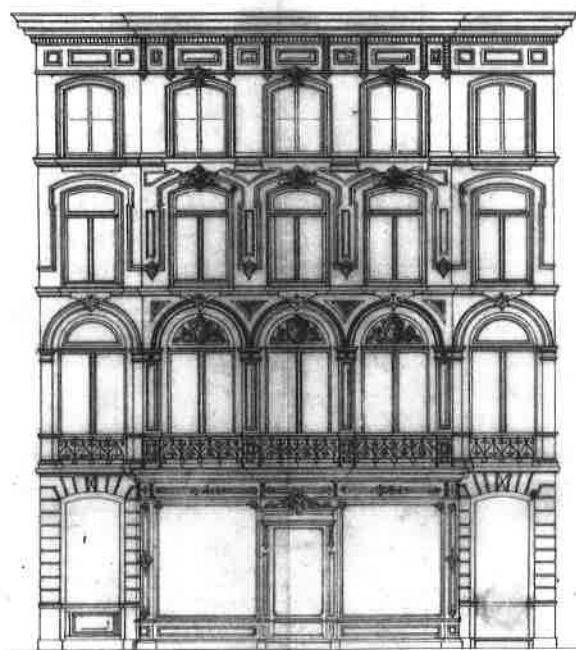
vernieuwen: elke bouwheer spande zich in om gevels en winkelpuien te laten uitvoeren volgens de toen als 'modern' geldende architectuur. Architect-bouwheer Boterdaele realiseerde zo in 1872, naar analogie met het daartegenover liggend hoekpand dat een jaar eerder was opgetrokken, het winkelhuis dat vandaag nog steeds de patisserie Bloch huisvest p. 45 (rechts onder). (SAG Reeks G12 Litt. C 19 & litt. C 1 Veldstraat).

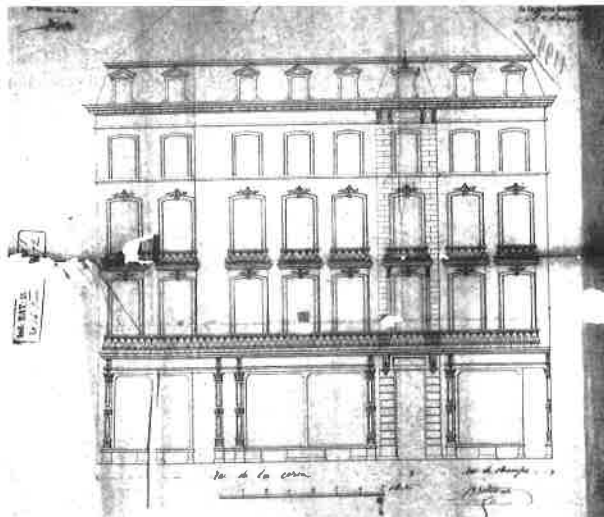
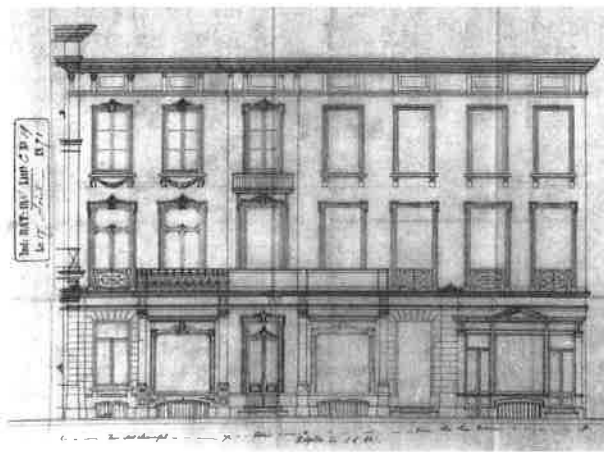
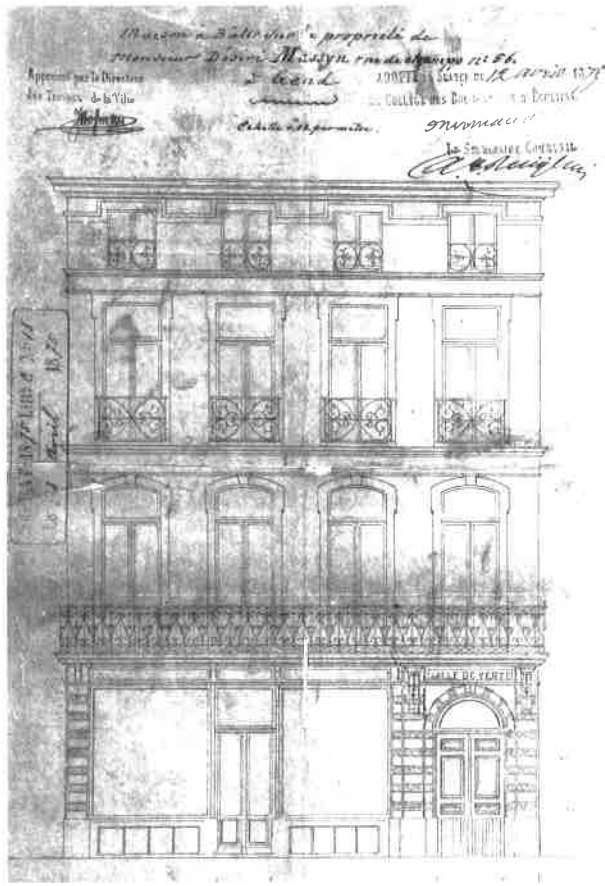
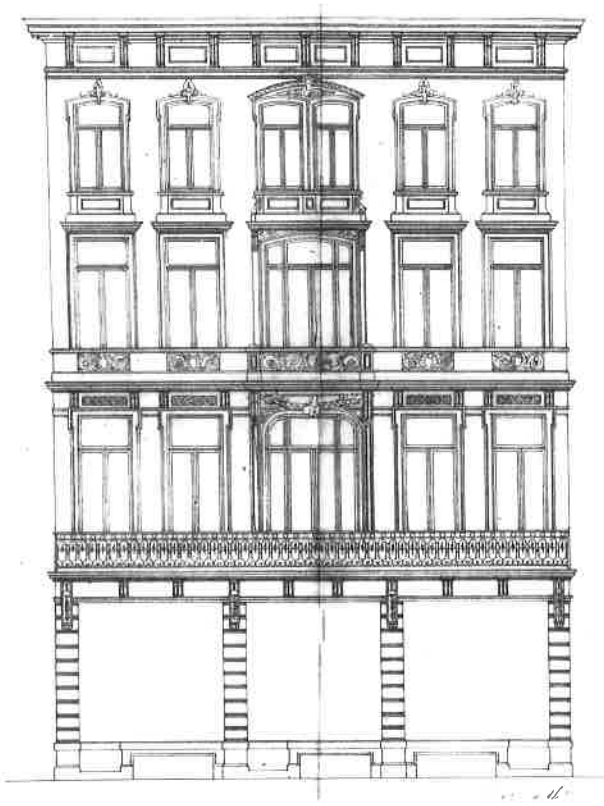
Twee compositorisch zeer geslaagde, tegenover elkaar gelegen nieuwe gevels in de Veldstraat uit resp. 1867 en 1871 konden als typevoorbeeld doorgaan voor de Second Empire-stijl - de invloed van Frankrijk (Parijs) was in deze periode opvallend (rechts).

(SAG Reeks G12 litt. C 10319 hoek Veldstraat-Koophandelsplein & litt. C 34 Veldstraat, naast hoekhuis Zonnestraat).

De Veldstraat kreeg 'grootstadallures': de speculatieve schaalvergroting der winkelpuien en dito huizen zal zeker haar doel niet gemist hebben: indruk maken op potentiële kopers.

De invloed van Parijs werd in het laatste kwart van de 19de eeuw onder andere merkbaar aan de grootschaligheid van de gevels, de toename van de bouwhoogte, de hiërarchie die spreekt uit het

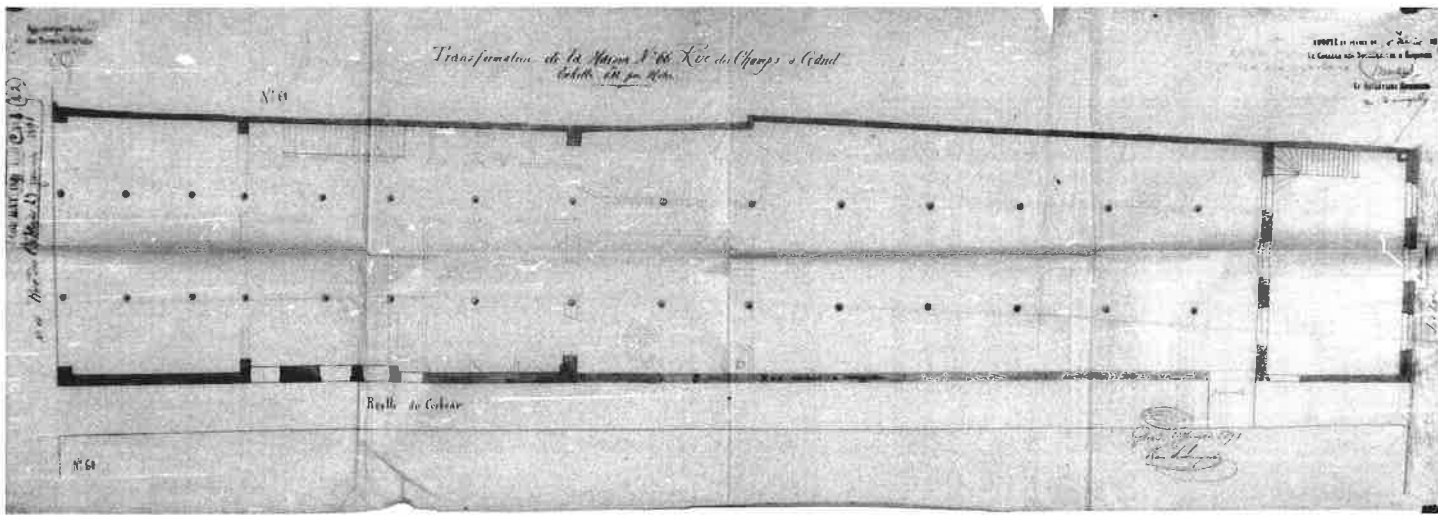
Onderbrekingen der beglaasde delen werden vanaf 1870 tot een minimum herleid – hetzelfde gold voor de constructieve onderdelen van de gevel: pijlers in natuursteen (of in baksteen gemetseld en achteraf bepleisterd) als bekleding van zware dragende profielbalken in gietijzer en staal. De hoofdzaak was het optimaal tentoonstellen der te koop aangeboden waren, zoals anno 1875 bij het ontwerp van drie *'boutiques'* door architect-bouwheer Frederic Minne, of dat van de verkoopzaal Massyn (boven, links en rechts). (SAG Reeks G12 litt. C 6 Veldstraat? & litt. C 13 Veldstraat 56).

De uitwerking van het doorlopend balkon op de eerste verdieping vormde steeds één geheel met het linteel van de winkelpui.

Inspiratie werd dus duidelijk gezocht en gevonden bij de Franse (Parijse) distributiesector en middenstand. Er greep niet alleen vormelijk, maar ook inhoudelijk een schaalvergroting in de detailhandel plaats, parallel aan deze van de industriële expansie.

De eerste grote winkel in koloniale waren, *La Belle Jardinière*, had zijn deuren te Parijs al geopend in 1824. De stichter, Pierre Parissot, maakte publiciteit voor zijn nieuwsoortige verkoopstechniek: "alles aan vaste prijs en contant te betalen" (iets wat stoffenhandelaar Papillon enkele jaren later te Gent zou toepassen). Toenmalige verkoopsgewoontes – afbieden op de kostprijs en uitgestelde betaling - werden als dusdanig onderuit gehaald.

Kort na de eerste Wereldtentoonstelling in het Cristal Palace te Londen, waar het idee van het samenbrengen van alle mogelijke producten in één ruimte en toegankelijk voor iedereen werd geboren, en waar men ze vrij van koopverplichting kon bekijken, werd te Parijs in 1852 het eerste commerciële grote winkelhuis *Au Bon Marché* geopend, waar men alles te koop aanbood volgens dezelfde principes - in 1865 gevolgd door de eerste *'grande surface'*: Jaluzot's *Le Printemps*, de « *cathédrale du commerce* » genoemd...

De eerste betrachting van de 'magasins de nouveautés' of de 'grand bazars' was door een zo groot mogelijk assortiment de koopkrachtige burgerij aan te trekken. Een aanbod waarvoor deze zich anders naar Brussel, Rijsel of zelfs Parijs moest verplaatsen. Dit leidde tot de introductie van het warenhuis naar grootstad model. Dit waren in feite niet meer dan grote loodsen of verbouwde gelijkvloerse bouwlagen waarin hoge gietijzeren zuilen de enige draagpunten der verdiepingen vormden, waartussen de waren in grote variëteit of dito aanbod uitgesteld stonden - zoals deze groothandel in *quinquallerie*, voorloper van de *Grand Bazar* op

de hoek van het (verdwenen) Ravestraatje. Architect Van Hoecke-Peeters ontwierp anno 1891 voor Jean Serbruyns één grote doorlopende loods tussen Veldstraat en Leie, door twee rijen gietijzeren zuilen verdeeld in drie beuken (boven en links onder). (SAG reeks G12 Litt. C 2 & 3 Veldstraat 66).

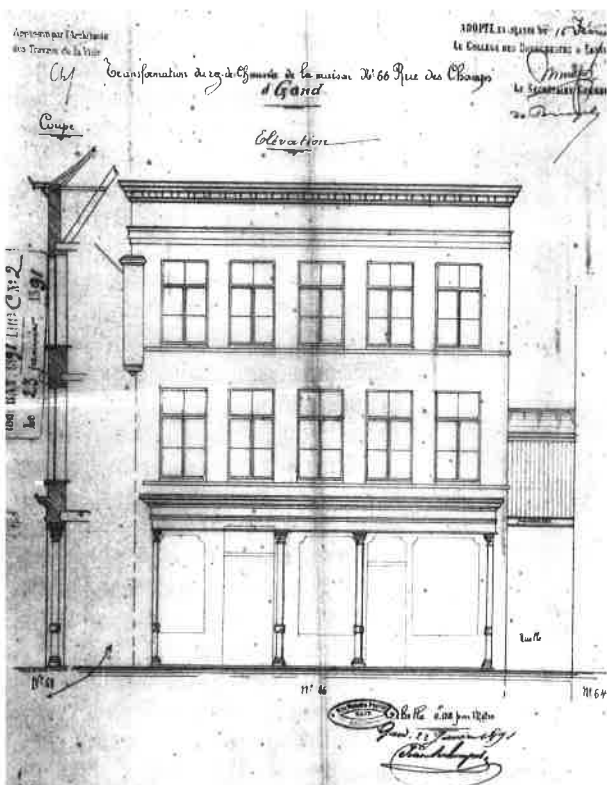
Dit 'grootwarenhuis' lag aan de basis van het grootwarenhuis 'Grand Bazar' dat later op dit en de aanpalende percelen zou verrijzen.

In sommige gevallen zoals het warenhuis Dutry-Colson (1882) of kledingzaak 'Au Coin de Rue' (1890) werd een tussenverdieping of -galerij ingebouwd rond een centrale 'vide', toegankelijk via een monumentale centrale trap. Dit laatste grootwarenhuis, toen de bekendste zaak in confectiekledij voor heren, op de hoek van de Veldstraat en de Bennesteeg gelegen, kende zo'n succes dat het door de eigenares, de weduwe van de gekende fabrikant van fotoproducten De Lanier-Van Monckhoven, tussen 1890 en 1904 meer dan verdubbeld werd in oppervlakte met een maximum aan 'étalage'. Het geheel, ontworpen door architect De Weerd, vormde als het ware een 'winkelandschap' met een bos van gietijzeren zuilen verlicht door nog zo'n grootwarenhuis - innovatie: 'lanterneaux' of bovenlichten. Als blikvanger moest het grote gebogen raam aan de nieuwe ingang

fungeren (gebogen glaspanelen van die afmetingen waren zéér duur en vormden dus een attractie op zich!) (rechts, midden). (SAG reeks G12 litt. C 32 1890 & litt. C 23 Veldstraat - hoek Bennesteeg).

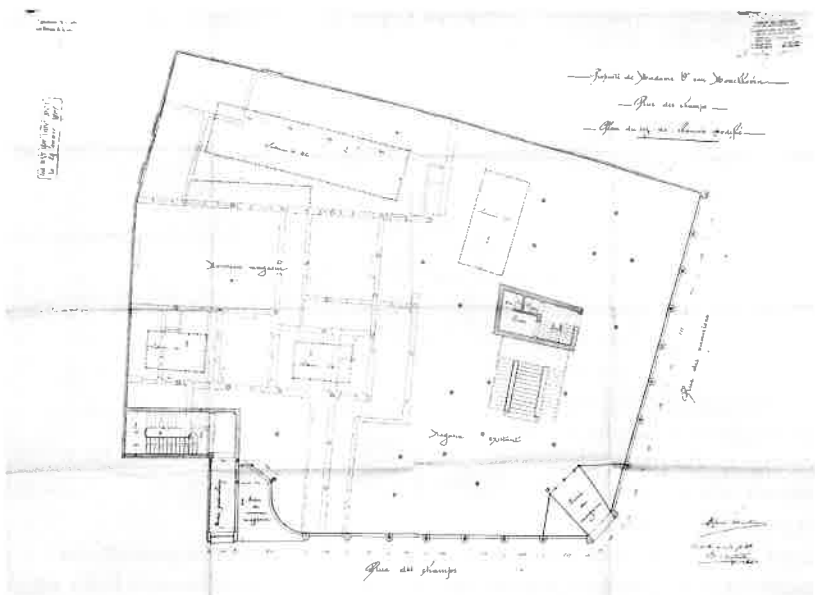
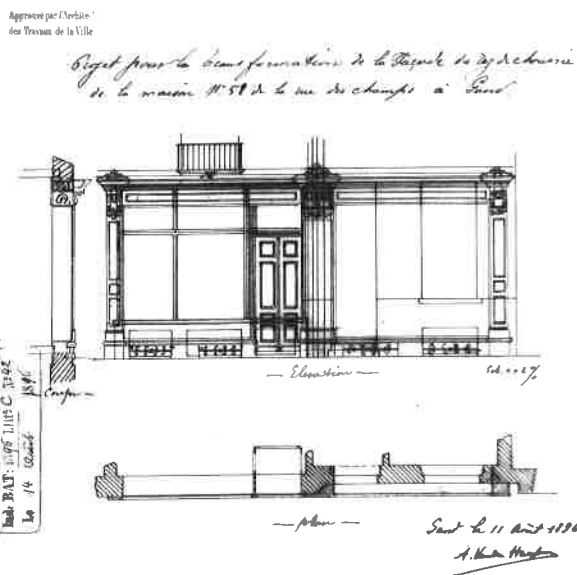
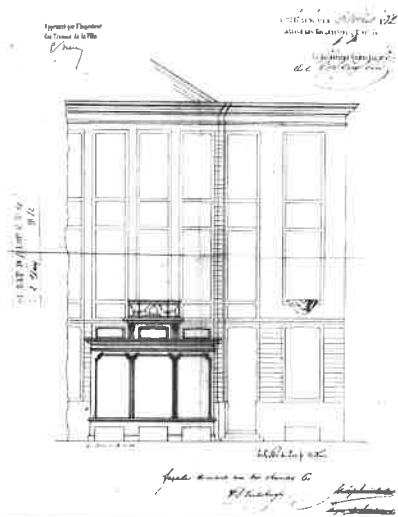
Het vroegere stadspaleis Schamp (heden C&A enz.) is, meer nog dan deze van d'Hane Steenhuyse, Clemmen (beiden ondertussen in hun oorspronkelijke toestand hersteld) of Seiger-De Meulemeester (al sinds 1836 op het gelijkvloers ingenomen door winkels), een voorbeeld hoe de expansie van de middenstand uiteindelijk in de Veldstraat ook het residentieel karakter van deze adellijke eigendommen verdrong. Eugène D'Hane liet in 1841 (of misschien zelfs eerder...) een deel van het gelijkvloers van zijn uniek 18de-eeuwse stadspaleis inrichten als winkel. Deze toestand bleef bestaan tot het opnieuw inlijven ervan in het kader van de aan gang zijnde restauratie - tot dan was er de apotheek Vergaelen gevestigd. (SAG reeks G 12 litt. C 2722 Veldstraat 51)

Hetzelfde gebeurde bij het Hotel Clemmen, sinds 1836 eigendom van drukker Vanderhaeghen, toen deze laatste zijn handelsgeest liet primeren boven de statige onge-reptheid van zijn stadspaleis. Hij liet in 1841 een deel van het gelijkvloers doorbreken voor een (nogal banale) winkelpui van zijn boekenwinkel (rechts onder). (SAG reeks G12 litt. C 2715 Veldstraat 60).

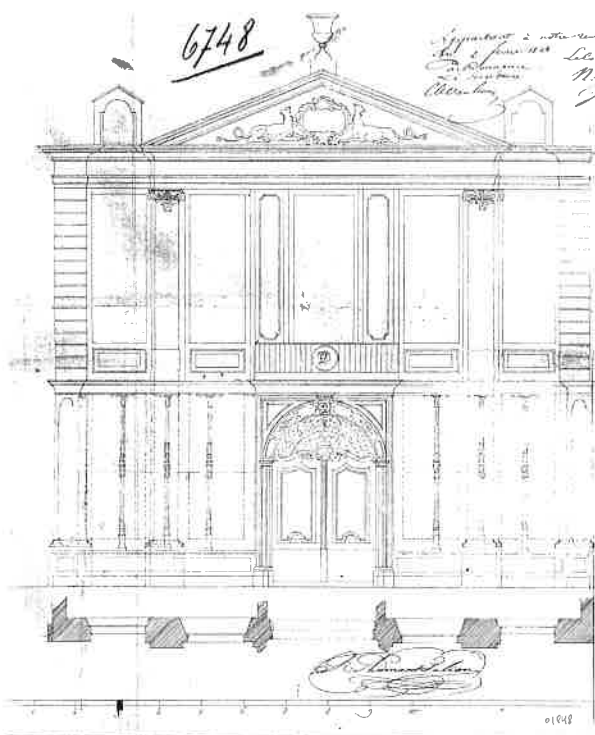
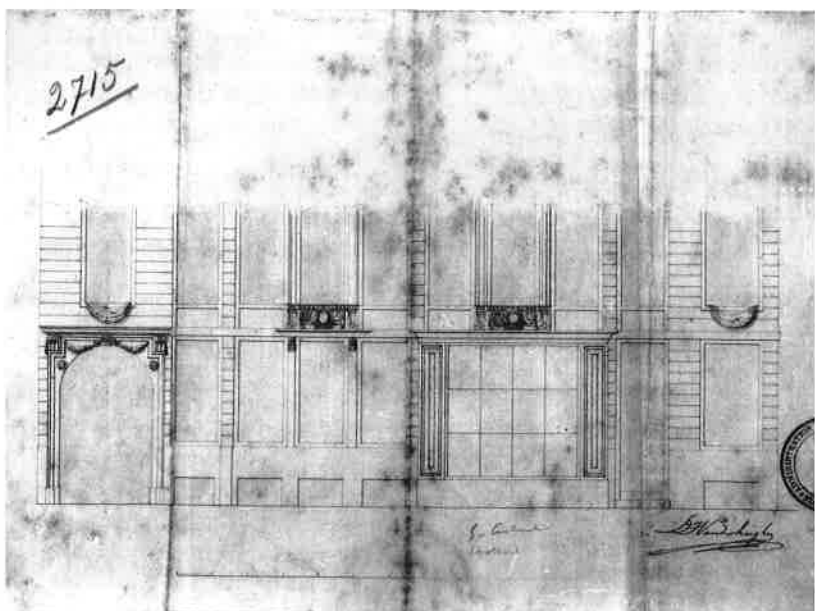

Zijn weduwe vatte in 1852 het plan op de gevel terug in zijn oorspronkelijke staat te herstellen - maar blijkbaar ging dit niet door want in 1882 werd een aanvraag ingediend voor de 'modernisering' van de oude pui (rechts). (SAG reeks G12 litt. C 6967 & litt. C 10 Veldstraat 60).

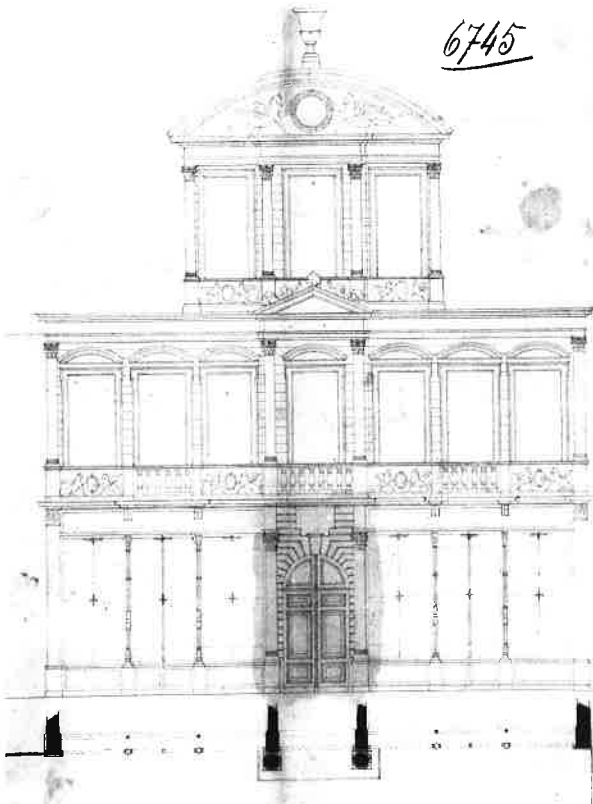
In 1896 liet Arnold Vander Haeghen een dubbel zo grote gevelpartij voor een vijf traveeën brede pui uitbreken, naar ontwerp van Architect Neirinck (deze toestand zou - natuurlijk met de nodige vernieuwingen en wisseling van exploitant - bijna 100 jaar gehandhaafd blijven (uiterst rechts). (SAG reeks G12 litt. C 42 Veldstraat 58).

Voor het 18de-Huis De Ketele was, na een eerste gelijkvloerse verbouwing tot winkel in 1848, een minder gelukkig lot weggelegd: het verdween zelfs helemaal uit het perspectief van de Veldstraat... (onder rechts)
(SAG reeks 535-332-35 °1734 & reeks G12 litt. C 6748 Veldstraat?).

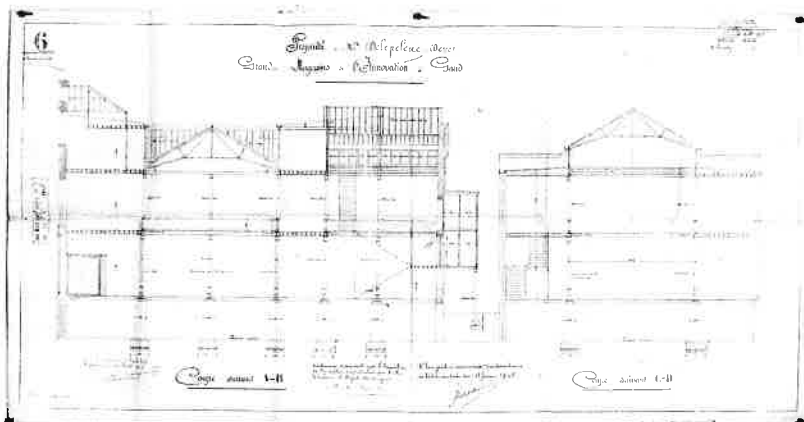

6745

Ook bij het Hotel Schamp werd al vroeg, anno 1845, het gelijkvloers opgeofferd voor de realisatie van twee luxueuze winkels (boven). (SAG Reeks G12 Litt. C 6745 Veldstraat).

Na in 1890 omgevormd te zijn tot één grote winkel is in 1908 het Hotel Schamp, eigendom van een zekere Delepeleire-Devos, op de voorgevel na grondig, verbouwd tot kleding-grootwarenhuis 'A l'Innovation' in opdracht van Bernheim & Meyer, naar ontwerp van de gekende Brusselse architect Franken. Doorsneden bij de bouwaanvraag illustreren de revolutionaire aanpak van het verkoopsidee, mogelijk gemaakt door de toepassing van industriële constructietechnieken (onder). (SAG Reeks G12 Litt. C 7 °1907).

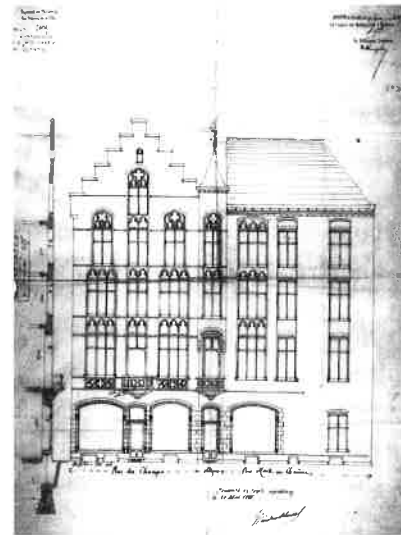
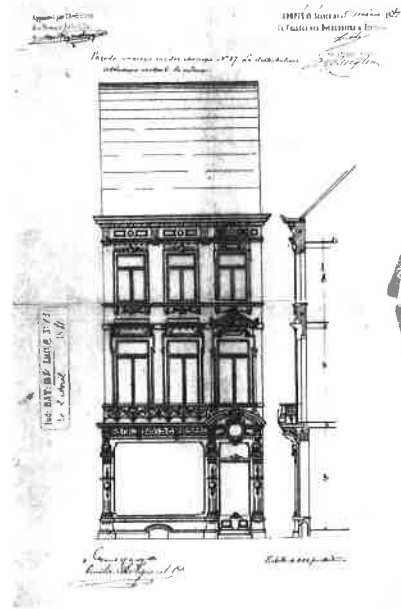
Het eclecticisme (mengstijlen) vierde hoogtij. Het bombastisch uitwerken van de winkelpuien was trouwens een algemene trend in de jaren 1880 en 1890, door het aanbrengen van sterk plastisch uitgewerkte kroonlijsten, pilasters, frontons, lijstwerk, enz.

Op initiatieven tot vernieuwing pikte de middenstand daarom gretig in, om in de harde strijd voor klantenwerving uit de impasse waarin de 'academische' winkelarchitectuur was verzeild, te geraken.

De houten, overdadig gedecoreerde winkelpui, in 1881 geplaatst in opdracht van Emilie De Vigne, illustreert treffend deze stagnatie in vormentaal (rechts). (SAG reeks G12 litt. C 13 Veldstraat 87).

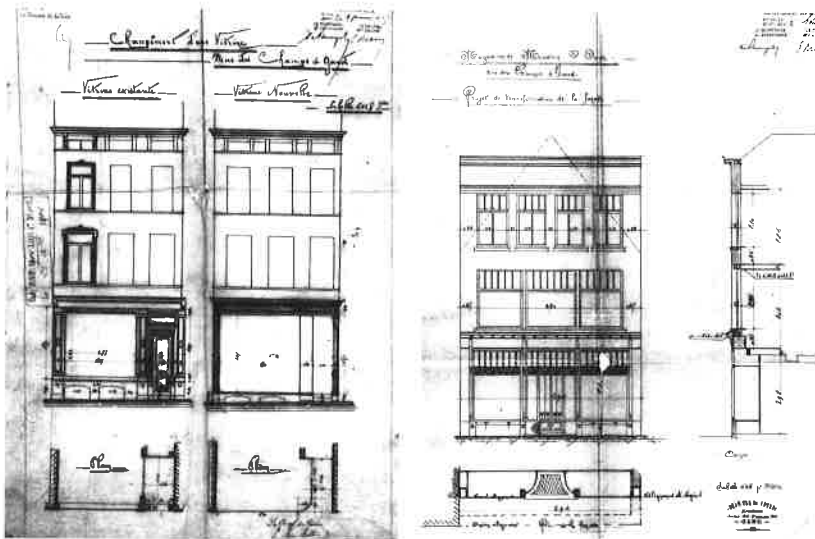
Zo werd het hoekhuis met de Van Stopenberghestraat in neogotische stijl (rechts), samen met het monumentale neo-renaissance grootwarenhuis Dutry-Colson n.o.v. Octaaf Van Rysselberghe, midden de jaren 1880 dé 'poort' tot de Veldstraat. (SAG reeks G12 litt. C 36 Veldstraat 2).

De technische ontwikkeling van de glasindustrie in België naar het einde der 19de eeuw toe, opende nieuwe perspectieven voor de vormgeving van winkelpuien: het werd mogelijk vitrinegrote gepolijste glaspanelen te leveren, waardoor de presentatie van waren verbeterde. Grote glasoppervlaktes bleven echter zeer duur, dus enkel voor kapitaal-krachtige middenstanders en de grootwarenhuizen voorbehouden. De glastechnologie was trouwens slechts na 1900 voldoende ontwikkeld om getrokken vlakglas te leveren op grote schaal. Het waren de Belgen Emile

Gobbe en Emile Fourcault die resp. in 1901 en tussen 1905 en 1914 hun systeem introduceerden die de productie van goedkoper mechanisch getrokken vensterglas industrieel mogelijk maakte. De Eerste Wereldoorlog vertraagde enigszins de commercialisering ervan.

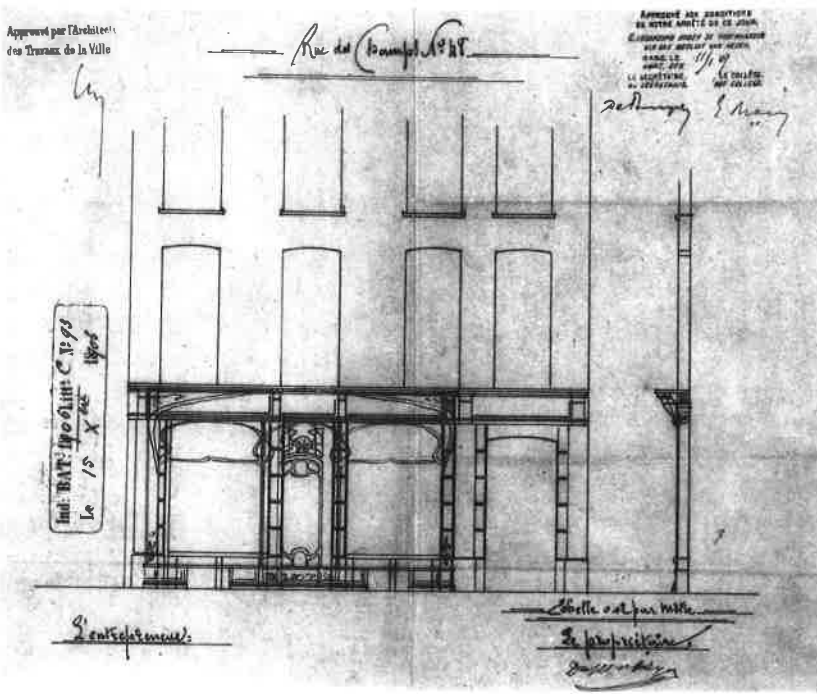
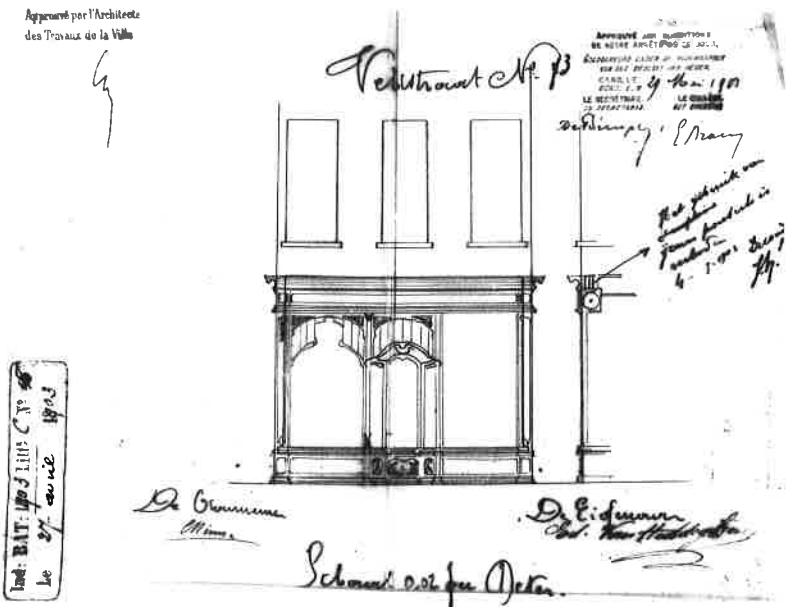
Ook al werd het zicht op de tentoongestelde waren daardoor wel attractiever - een aantal middenstanders maakte daarvan dankbaar gebruik - het kwam de vormgeving van de winkelpuien zélf niet steeds ten goede. In de Veldstraat dateren de eerste belangrijkste maxilare winkelpuivergrotingen al uit 1890 ('Au Coin de Rue' - zie hoger) en uit 1897 ('Huis Pol De Schampelaere') (SAG reeks G12 litt. C 8 Veldstraat).

Zo'n verbouwing anno 1904 toont de toestand vóór en na de aanpassing en de winst aan 'zichtbaarheid', zowel in vooraanzicht als in plan. Het resultaat was echter eerder banaal en verhoogde zeker niet het attractiviteit van de winkelvitrine (links, boven). (SAG reeks G12 litt. C 112 Veldstraat?).

Een eerste radicale esthetische vernieuwing werd gebracht rond 1900 door de Art Nouveau, waarbij de vormgeving der winkelpuien was geïnspireerd ofwel op de floreale stijl van de architecten Horta of Hankar, door verder onbekend gebleven ontwerpers anno 1903 en 1906 (links, midden en onder), ofwel op de eerder strenge geometrische stijl van een Mackintosh of de Wiener Sezession. Een ontwerp van architect Oscar Van de Voorde is van dit laatste type (rechts, boven). (SAG Reeks G12 litt. C 46 Veldstraat 73 & litt. C 93 Veldstraat 48 & litt. C 82 °1909 - deze gevel bestaat gedeeltelijk nog).

Bemerk bij deze bouwaanvragen de eerste toepassingen van rolluiken voor winkelpuien geleverd door Gentse schrijnwerkerijen. Het is zo dat enkele onder hen zich specialiseerden in ontwerpen en uitvoeren van Art Nouveau winkelpuien. Het vakmanschap van deze bedrijven lag op een hoog artistiek peil. Dikwijls deden zij beroep op jonge (student)architecten die deze nieuwe stijl propageerden. De bekendste firma's waren Minne-Poelvoorde (Coupure Rechts) en De Vlieghe-Verstriggen (Stoppelstraat). Deze laatste schrijnwerkerij verbouwde in 1910 nog de vitrines van sigarenfabrikant Caron op de hoek van Veld- en Volderstraten. (SAG reeks G12 litt. C 63 Veldstraat).

Met de Eerste Wereldoorlog eindigt dit beknopt overzicht van de evolutie van de winkelpui in de Veldstraat - in menig opzicht vormde deze oorlog een breuk met het verleden. Het natrekken van de evolutie van de middenstand in de Veldstraat sinds het Interbellum is een studie op zich - gedeeltelijk na te lezen in het boek 'Veldstraat/Gent' uitgegeven door Gent Cultuurstad & Lannoo.